

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra botaniky a fyziologie rostlin

**Rodinná farma a její pozice ve venkovském prostoru:
Historie a současnost**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Petra Fellnerová

Vedoucí práce: Ing. Helena Hniličková, Ph.D.

© 2016 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Rodinná farma a její pozice ve venkovském prostoru: Historie a současnost" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 08.04.2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí diplomové práce paní Ing. Heleně Hniličkové, Ph.D. za četné rady, podněty a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat rodině, přátelům a spolužákům za jejich podporu po celou dobu studia.

Rodinná farma a její pozice ve venkovském prostoru: Historie a současnost

Souhrn

Rodinné farmy mají v historii naší společnosti nezastupitelné místo. Cílem práce bylo zjistit, jak se pozice vybraných rodinných farem měnila ve venkovském prostoru v průběhu historického vývoje. Zároveň měla práce doplnit teoretické poznatky týkající se rodinných farem.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část obsahuje literární přehled vztahující se k venkovskému prostoru, zemědělství a rodinným farmám. Empirická část práce je založena na polostrukturovaných rozhovorech s majiteli vybraných rodinných farem. Získané informace jsou doplněny o data z dotazníkového šetření, které probíhalo v rámci prodejních akcí pořádaných rodinnými farmami. Respondenti odpovídali na otázky týkající se jejich vztahu ke konkrétní rodinné farmě a vyjadřovali názor na rodinné farmy obecně.

Na základě získaných dat diplomová práce potvrdila stanovené hypotézy, a to, že rodinné farmy mají stabilní pozici ve venkovském prostoru, aktivně se zapojují do ochrany přírody a krajiny a jejich činnost vnímá veřejnost pozitivně. Nebyla potvrzena hypotéza, která předpokládala, že majitelé rodinných farem reflektují zlepšení postavení rodinných farem ve venkovském prostoru v porovnání s minulostí.

Klíčová slova: rodinná farma, venkovský prostor, udržitelný rozvoj, zemědělství, vývoj farem

The family farm and its position in rural areas: Past and Present

Summary

Family farms have irreplaceable place in the history of our society. The aim of this thesis was to find out how the selected family farms in rural areas have changed their position in the course of historical development. The thesis also supplements the theoretical knowledge of family farms.

This thesis is divided into two parts. The first part contains a review of literature related to the rural areas, agriculture and family farms. The research is based on interviews with the owners of selected family farms. The acquired information is supplemented with data from the survey, which took place in the context of sales events organized by family farms. Respondents answered questions about their relationship to a particular family farm and expressed opinions on the family farm in general.

The thesis confirmed the stated hypotheses that family farms have a stable position in rural areas, are actively involved in the protection of nature and landscape and their activities are positively perceived by the public. It has not confirmed the hypothesis that the owners of family farms reflect the improvement in the status of family farms in rural areas now than in the past.

Keywords: family farm, rural areas, sustainable development, agriculture, development of farms

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíl práce.....	9
3. Literární přehled.....	10
3.1 Venkov.....	10
3.1.1 Typologie venkova	11
3.1.2 Venkov a zemědělství.....	17
3.2 Zemědělství.....	18
3.2.1 Historie zemědělství	19
3.2.2 Metody hospodaření	21
3.2.2.1 Konvenční zemědělství	21
3.2.2.2 Trvale udržitelné zemědělství.....	22
3.2.2.3 Ekologické zemědělství.....	23
3.3 Rodinné farmy.....	24
3.3.1 Rodinné farmy ve světě	27
3.3.2 Mimoprodukční funkce rodinných farem.....	28
3.3.3 Asociace soukromého zemědělství.....	29
3.3.3.1 Cíle Asociace soukromého zemědělství.....	29
3.3.3.2 Činnost Asociace soukromého zemědělství	30
4. Materiál a metody	32
4.1 Rozhovory	32
4.2 Dotazníkové šetření.....	33
5. Výsledky.....	34
5.1 Analýza rozhovorů s farmáři	34
5.2 Analýza dotazníkového šetření	39

6. Diskuse	52
7. Závěr.....	55
8. Seznam použité literatury.....	57
9. Seznam internetových zdrojů	61
10.Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	63
11.Seznam příloh.....	65

1. Úvod

Rodinné farmy tvoří jeden ze základních pilířů celosvětového zemědělství. Jsou definovány jako farmy, kde převážnou většinu práce vykonávají členové rodiny. Historie rodinných farem sahá hluboko do minulosti. Od svých prvopočátků prošly dlouhým vývojem, kdy musely pružně reagovat na měnící se politickou situaci, změny přírodních poměrů, či nové myšlenkové a sociální trendy. Díky své historii prověřené stabilitě, pomohly rodinné farmy formovat specifické místní tradice a kulturní i společenský život celého regionu. Kromě toho svojí antropogenní činností napomohly k vytvoření typického venkovského krajinného rázu.

Specifikem rodinných farem je, že jsou předávány z generace na generaci. Lidé na venkově měli vždy velmi silný vztah k půdě, byla pro ně dědictvím předků a zároveň budoucností pro jejich vlastní potomstvo. K výraznému narušení těchto vazeb v naší zemi došlo během kolektivizace zemědělství v 50. letech 20. století. Po roce 1991, kdy byly farmy navráceny zpět původním majitelům či jejich rodinným příslušníkům, jich mnoho z nich hospodářství obnovilo.

Rodinné farmy mají v současné době velký potenciál. Ať už je to rostoucí oblibou farmářských produktů, které pozitivně vylepšují pohled veřejnosti na venkov a regionální potraviny, či jejich vlivem na stav životního prostředí a krajiny, až po jejich nezanedbatelný sociální význam pro venkovský prostor.

Význam rodinných farem ocenila i OSN, když rok 2014 vyhlásila Mezinárodním rokem rodinných farem. Uznala tak důležitost více jak 400 milionů rodinných farem na celém světě.

2. Cíl práce

Hlavním cílem práce je zjistit, jak se pozice vybraných rodinných farem měnila ve venkovském prostoru v průběhu historického vývoje venkova. Dílčím cílem práce je doplnit teoretické poznatky týkající se rodinných farem.

Práce se zabývá těmito hypotézami:

1. Rodinné farmy mají stabilní pozici ve venkovském prostoru.
2. Majitelé rodinných farem reflektují zlepšení postavení rodinných farem ve venkovském prostoru v porovnání s minulostí.
3. Rodinné farmy se aktivně zapojují do ochrany přírody a krajiny.
4. Činnost rodinných farem veřejnost vnímá pozitivně.

3. Literární přehled

3.1 Venkov

Venkov, často označovaný jako venkovský prostor, je jedinečným prostředím, které ovlivňuje ráz celé České republiky. Na venkově žije téměř třetina obyvatel země, nicméně jeho význam je mnohem větší. Současný stav venkovského osídlení a prostoru je výsledkem dlouhodobého působení řady procesů a vlivů (Binek a kol., 2007). Vymezení venkovských oblastí je velmi složité, protože neexistuje jednotná definice venkova. Hlavním důvodem je, že venkov je sám o sobě vnitřně nekonzistentní. Existující definice venkova se liší podle účelu, pro který byly vytvořeny.

Dle Vošty (2010) je venkov zpravidla vymezován jako prostor mimo městské osídlení a charakterizován několika specifickými znaky, mezi něž patří zejména nižší hustota zalidnění obyvatelstva, které se zabývá hlavně zemědělskými aktivitami. Jako další odlišnosti autor uvádí např. urbanistické znaky a architekturu, styl života a sociální vazby, převažující způsob obživy a charakter krajiny.

Slepička (1981) venkovským prostorem chápe venkovské osídlení doplněné volnou krajinou. Venkovský prostor vymezuje plošně jako souhrn ploch intravilánů, venkovských sídel, zemědělské půdy, lesů, vodních ploch, polních cest a místních komunikací. Takto definovaný venkovský prostor dle autora zahrnuje v evropských státech zhruba 70 – 90 % jejich území.

Stejně tak Perlín (1998) venkov označuje jako území bez zástavby i se zástavbou malých sídel, tj. vesnic. Charakteristické pro venkov jsou podle něj menší intenzity sociálně ekonomických kontaktů a menší hustota vazeb mezi jednotlivými subjekty, které se ve venkovském prostoru pohybují.

Venkov podle Velkého sociologického slovníku (1996) představuje osídlený prostor, umístěný vně městská sídla. Obecně je orientovaný na zemědělství, charakteristický menší hustotou obyvatelstva, odlišným způsobem života, jež je převážně spojený s přírodou, a hlavně má odlišnou sociální strukturou než město. Sociologie pak venkov charakterizuje jako specifický typ komunity, který se vyznačuje znaky jako je intenzivní sociální závislost,

menší proměnlivost nabízených profesí, menší rozrůzněnost sociálních skupin, výrazná orientace na tradice a významné ovlivnění přírodním prostředím.

Z výše uvedeného se dají vyvodit obecné atributy venkova, kterými jsou: vesnice propojené s okolní krajinou; blízkost přírody; obyvatelstvo, zabývající se charakteristickými činnostmi (např. zemědělství); typický životní styl; vesnické tradice; specifická atmosféra venkova.

3.1.1 Typologie venkova

Jak již bylo napsáno výše, jednoznačné vymezení venkova je velmi obtížné, protože venkovský prostor České republiky nelze označit jako homogenní. Perlín a kol. (2010) poukazují na to, že už jen letmý náhled ukáže podstatné rozdíly v rámci českého venkova, ať už ve velikosti, vybavenosti či nejednotnosti sídelní struktury nebo také v umístění obcí vůči centrům osídlení. Různorodost venkovského prostoru je dána historickým vývojem, charakterem hospodářských vazeb, či sociálními a kulturními charakteristikami. Binek a kol. (2011) poukazují na to, že nejdůležitější je účel pro který chceme vymezovat venkovské oblasti. Zda se vymezují venkovská území kvůli uplatnění nových rozvojových nástrojů, pro statistické účely nebo kvůli specifickému vymezení venkovských oblastí.

Mezinárodně uznávanou definici venkovských oblastí vytvořila Organizace pro ekonomickou a hospodářskou spolupráci (OECD). Definice je založena na podílu obyvatelstva, jež žije na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km². Rozlišuje dvě úrovně vymezení - místní a regionální. Za venkovskou obec je na místní úrovni označována obec, která vykazuje hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km². Na regionální úrovni pak definice vymezuje:

- a) Převážně venkovský region (Predominantly rural region)

V tomto regionu žije více než 50 % obyvatel ve venkovských obcích.

- b) Významně venkovský region (Significantly rural region)

Ve venkovských obcích zde žije 15 - 50 % obyvatel regionu.

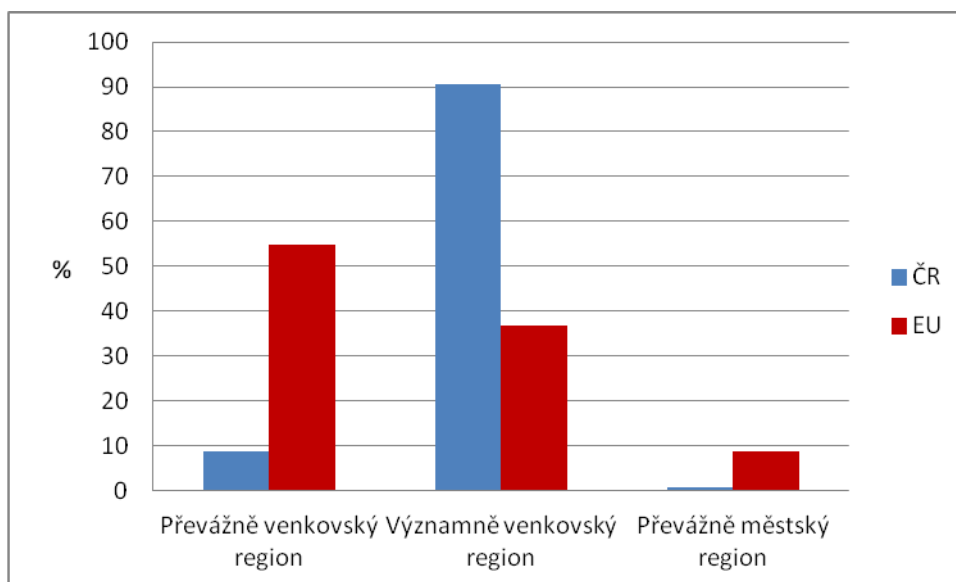
c) Převážně městský region (Predominantly urban region)

Ve venkovských regionech žije méně než 15 % obyvatel.

(OECD, 1994).

Hustota zalidnění se v rámci států často diametrálně liší, proto si každý stát vytváří vlastní definice vymezující venkovské oblasti. Pro ilustraci je v grafu č. 1 uvedeno srovnání podílu regionů dle OECD v České republice a průměru ve státech Evropské unie.

Graf č. 1: Srovnání podílu regionů v ČR a EU podle klasifikace OECD vzhledem k celkové rozloze v roce 2003.

Zdroj: Eurostat (2006), vlastní zpracování

Nicméně v práci jsou dále uvedeny tři nejběžnější vymezení venkovských oblastí používaných v rámci České republiky.

Program rozvoje venkova ČR pro období 2014-2020 používá upravenou metodiku OECD. Ta vymezuje venkovský prostor v závislosti na dvou kritériích, kterými jsou počet obyvatel a hustota obyvatel na km². Členění venkovských oblastí je následující:

a) Příměstský venkov

Do příměstského venkova náleží venkovské obce uvnitř městských aglomerací, případně v rámci specificky určených urbanizovaných území (s více než 50 000 obyvateli).

b) Odlehlý venkov

Jako odlehlý venkov se označují periferní území, jsou to většinou území s nepříznivými sociálně-ekonomickými charakteristikami.

c) Mezilehlý prostor

Vymezuje zbylé území České republiky.

(Klufová a kol., 2011)

Nejpoužívanější typologie českého venkova byla vytvořena Perlínem (1998), na základě historického vývoje, pozice v systému osídlení a současných sociálně-ekonomických ukazatelů, a dělí český venkov na:

a) Suburbánní zóna

Tato oblast se vyskytuje poblíž velkých měst. Často tu probíhá intenzivní rozvoj bydlení a v souvislosti s ním dochází k budování velkých nákupních středisek, doprovázených velkokapacitními parkovišti. Typické rysy venkova jsou tu pozvolna ovlivňovány a nahrazovány městskými. Venkov tu pozbývá svoje funkce a proměňuje se na městské struktury. Následuje propojení jednotlivých místních sídel v jednodílnou zástavbu, poslední fází pak je přeměna suburbánní zóny na městské prostředí i s administrativním včleněním.

b) Venkov v bohatých zemědělských oblastech

Představuje oblast určenou Polabím a dolním Poodřím, Moravskými úvaly a jihovýchodní částí Moravy. Jedná se o oblast se stabilizovanou a intenzivní rolí rostlinné výroby s dobře rozvinutou technickou infrastrukturou. V závislosti na významné roli

zemědělství se v této oblasti zachoval jedinečné venkovské a církevní tradice. V současnosti má v těchto oblastech zemědělská výroba stále nezastupitelné místo.

c) Bohaté Sudety

Jsou vymezeny oblastmi podél severozápadní a severovýchodní hranice (ašský výběžek až oblast Karlovarska, severočeská konurbace, České středohoří, oblast Liberecka, krkonošské a orlické podhůří, oblast Jesenicka). Pro oblast je příznačná rychlá industrializace na základě lehkého průmyslu a intenzivní urbanizace, vedoucí k růstu velkých měst. Oblast se stala významným imigračním centrem, když české obyvatelstvo velmi rychle nahradilo odsunuté německé obyvatele. Zemědělská výroba zde však byla upozaděna na úkor výroby průmyslové.

d) Chudé Sudety

Oblast se rozprostírá kolem jižní hranice Česka od východu až na západ, část území pak tvoří i hraniční pásmo. Jedná se o oblast vymezenou v rurálním prostředí. Proto tu po odsunu německých obyvatel došlo k neúplnému dosídlení. Oblast Chudých Sudet nemá výrazněji rozvinutou průmyslovou výrobu, naopak je velmi ceněná pro svoji přírodní hodnotu. Nachází se tu velkoplošná chráněná území, reprezentovaná chráněnými krajinnými oblastmi a národními parky, jež poskytují široké turistické využití.

e) Vnitřní periferie

Tato nejrozsáhlejší oblast je tvořena širokým pásem od Rakovnicka, přes středo-jihočeské pomezí (Příbramsko, Písecko, Tábořsko, Benešovsko, Pelhřimovsko) až k Českomoravské vrchovině. Bývá charakterizována jako tradiční česká venkovská oblast, která se nachází ve středních a vyšších nadmořských výškách. Kvůli zhoršeným podmínkám pro zemědělskou výrobu tu vznikaly v těsné blízkosti malé vesnice. Technická a sociální infrastruktura je na nízké úrovni. V oblasti je málo pracovních příležitostí, proto je oblast náchylná na úbytek populace, která odchází za prací.

f) Moravsko – slovenské pomezí

Až do roku 1993 tvořila oblast střed republiky, po vzniku České republiky se stala periferní oblastí. V důsledku této změny došlo k nárůstu nezaměstnanosti. Teoreticky se předpokládá, že se oblast postupně může stát zaostalým regionem.

Představená typologie je samotným autorem (Perlín a kol., 2010) brána jako problematická, protože není podložena dostatečným množstvím dat. Perlín a kol. (2010) posléze vytvořili novou a neméně používanou typologii, jež vychází z potenciálu rozvoje. Tato typologie identifikuje osm typů českého venkovského prostoru, kterými jsou:

a) Rozvojový venkov

Toto území se vyskytuje v suburbánním zázemí největších měst, kolem rozvojových os a klíčových dopravních tepen, které spojují jádrové oblasti. Rozvojový venkov je charakterizován silným populačním a hospodářským růstem, tj. vykazuje nejvyšší čistou migraci s nejvyšším podílem nově postavených domů a dalšími faktory, kterými charakterizují rozvojový venkov, jsou vysoká míra vzdělanosti, vysoká míra vyjížďky za prací a hlavně nízká míra nezaměstnanosti. Oblast slouží jako rekreační zázemí velkých měst a často se tu vyskytují objekty druhého bydlení. Rozvojovým potenciálem tohoto území je oblast lidských zdrojů a hospodářských aktivit.

b) Nerozvojový sousedský venkov

Oblast vyplňuje převážnou část vnitrozemí Čech, zejména na jih od Prahy a na východě zasahující až na Českomoravskou vrchovinu. Zahrnuje hospodářsky slabé lokality ležící při hranicích krajů (tzv. vnitřní periferie). Pro tuto oblast jsou typické příznivé sociální faktory (vysoká míra tradičních činností venkovských komunit, sousedská sounáležitost, nižší míra nezaměstnanosti, průměrná míra vzdělanosti, vysoký podíl rodáků), rychlé stárnutí obyvatelstva, ale i nižší intenzita občanského vybavení (např. ve veřejné dopravě nebo v malém podílu plynofikovaných domácností).

c) Moravské periferie

Jedná se o oblast vymezenou historickým územím Moravy a Slezska (konkrétně oblasti Ždánického lesa, Chřibů, Jeseníků a některých slezských regionů). Oblast Moravské periferie má druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti, nižší index vzdělanosti a záporné migrační saldo. Ukazatele jako jsou např. počet obyvatel obcí, jejich vybavenost a dobře fungující veřejná doprava nebo vysoký podíl rodáků, pak oblast přirovnávají k dalším částem moravského venkova.

d) Vybavený moravský venkov

Moravsko-slezský typ území, začínající v Pomoraví, pokračující přes Moravskou bránu a dosahující až na Ostravsko. Na jihu se oblast rozšiřuje přes Pálavu a Podyjí až k dolnímu toku řeky Svatky a severně od Brna pak až do regionu Moravského krasu. Tento typ je prezentován vysokou mírou vybavenosti obcí, vysokou intenzitou veřejné dopravy, vysokou mírou vyjížděky do zaměstnání a velkým počtem obyvatel ve venkovských obcích. Má vysoký sociální kapitál, ale velmi nízký turistický potenciál. Naopak rozvojový potenciál oblasti je spíše příznivý.

e) Problémový rekreační venkov

Oblast se rozprostírá na většinové části českého pohraničí, která byla dosídlená po 2. světové válce na více industrializované části území. Typické pro tuto lokalitu jsou populačně větší obce (velikostně značně diferencované dle polohy), vysoký rekreačně turistický potenciál a nízký podíl trvale obydlených domů. Současně se tu objevuje nejvyšší míra nezaměstnanosti, nízké hodnoty indexu vzdělanosti, historicky dané malé podíly rodáků a obyvatel starších 65 let. Rozvojový potenciál oblasti je spíše nepříznivý, především ve sféře lidských zdrojů, výkonnosti hospodářství a sociální soudržnosti. Potenciál rozvoje je pouze v rozvoji turistiky.

f) Intenzivní rekreační oblasti

V tomto území je dominantním hospodářským odvětvím turistický ruch (rekreační oblasti Krkonoš, na Šumavě (Železnorudsko) a na Valašsku v Beskydech). Současně je zde druhý nejnižší podíl trvale obydlených domů, malá míra nezaměstnanosti a menší podíl obyvatel jezdících za prací, což souvisí s pracovními příležitostmi v oblasti cestovního ruchu. Podstatné riziko představuje orientace na jediné hospodářské odvětví a také z aspektů komunitního života a sociálních

vztahů. Sociální a lidský kapitál je zde spíše podprůměrný. Rozvojový potenciál se však řadí mezi nejvyšší.

g) Strukturálně postižený průmyslový venkov

Území je lokalizováno do severozápadních Čech, do míst těžby dřevěného uhlí a uranu. Sociální participací a lidským potenciálem se dá přirovnat k Problémovému rekreačnímu venkovu, konkrétně se shodují v nejnižších hodnotách indexu vzdělanosti, vysoké míře nezaměstnanosti, nejnižších podílech rodáků a osob starších 65 let. Rozdílnost se projevuje v nízké turistické funkci a v podílech trvale obydlených domů. Území je charakteristické vysokým kladným migračním saldem a dobrou technickou i dopravní infrastrukturou. Rozvojovým potenciálem území je dobrá poloha v blízkosti velkých měst.

h) Neprofilovaný venkov

Jedná se o nekonzistentní skupinu venkovských obcí, které zaplňují zbývající území. Obce zde zařazené jsou spíše nerůstové, populačně malé a s podprůměrnou občanskou vybaveností. Jsou to přechodové typy obcí, které mají malý nebo málo využitý rozvojový potenciál. U těchto obcí se předpokládá, že se mohou postupně začlenit do ostatních typů venkovských obcí.

3.1.2 Venkov a zemědělství

Venkovské oblasti jsou tradičně spojovány se zemědělstvím. Jejich vývoj je historicky vzájemně provázaný. Venkovské obyvatelstvo bylo v minulosti v převážné většině zaměstnáno v zemědělství. Ve venkovských oblastech České republiky v současnosti žije 2,6 miliónů obyvatel, tj. 26,3% obyvatel. Vošta (2010) však poukazuje, že v zemědělství je nyní zaměstnáno pouze necelé 4 % obyvatel.

Ve venkovských regionech se také vyskytuje menší podíl obyvatelstva v produktivním věku. V nejmenších obcích dosahuje podíl obyvatelstva v produktivním věku pouze 66,5 % (Vošta, 2010). Se stejným problémem se potýká i zemědělský sektor, ve kterém je více jak polovina pracovníků starších 45 let.

Negativním rysem venkovských regionů je nedostatek pracovních míst a nedostatečná technická a sociální infrastruktura. Vzhledem k tomu odchází mladí i vzdělaní lidé z venkova za prací do měst. Dle Vošty (2010) se zemědělský sektor poté vyznačuje nižší vzdělanostní úrovní pracovníků a nižším platovým ohodnocením než jiné sektory národního hospodářství.

Binek a kol. (2007) potvrzují, že v „moderní době“ došlo k zásadní změně ekonomického a sociálního významu zemědělství na venkově. Poukazují však na to, že i přes pokles zaměstnanosti a transformaci zemědělské činnosti je harmonický rozvoj zemědělské výroby v souladu s přírodními podmínkami jednou z podmínek trvalé udržitelnosti venkova. Také uvádí, že pro oživení venkova jsou důležité následující aspekty zemědělství, krajiny a jejich interakcí: zemědělství jako významný zaměstnavatel ve venkovském prostoru, zemědělství jako podnikatelský sektor podílející se na rozvoji území, zemědělství jako odvětví pečující o krajinu, zemědělství jako hlavní subjekt ovlivňující prostorové uspořádání venkovského prostoru.

3.2 Zemědělství

Zemědělství je hlavní způsob produkce potravin a surovin, využívaných v průmyslu. Je jednou ze složek národního hospodářství státu. Binek (2007) uvádí, že význam zemědělství pro národní hospodářství nelze v žádném případě podceňovat i proto, že zemědělská půda stále tvoří více než 50% plochy státu (54.1%). V rámci EU patří Česká republika k zemím s největším podílem orné půdy na celkové rozloze (ČSÚ, 2009).

Provozování zemědělské výroby je závislé na prostředí. Podle Bečvářové (2007) je prostředí tvořeno naturálními a demografickými podmínkami, mezi které patří jednak kvalita půdy, klimatické podmínky, vodohospodářské poměry, jednak charakter a hustota osídlení, kterými je určována nejen výměra zemědělské a orné půdy na obyvatele, ale i struktura produktů zemědělské výroby a výkonnost a odvětví.

Zemědělská produkce se skládá ze dvou hlavních odvětví, a to z produkce rostlinné a produkce živočišné. Rostlinná produkce se věnuje pěstování kulturních rostlin, tj. polních a speciálních plodin. Komodity rostlinné výroby se následně využívají k výživě lidí (v České republice tvoří kolem 25% produkce) i hospodářských zvířat, nebo slouží k technickému nebo farmaceutickému využití. Živočišná produkce se zabývá chovem hospodářských zvířat.

Náleží sem veškeré chovy hospodářských zvířat, včelařství a rybářství. Živočišná produkce efektivně využívá produkty rostlinné výroby jako zdroje různých druhů krmiv. Hraje také významnou roli při údržbě krajiny v podhorských a horských oblastech, kde dominuje pastevní chov skotu a ovcí. V ČR převládá rostlinná výroba nad živočišnou, jejich produkce v přepočtu na zemědělskou půdu je však nižší než v sousedních zemích (ČSÚ, 2009).

Produkční funkci plnilo zemědělství primárně v minulosti, v současnosti se do popředí zájmu stále více dostávají i jeho funkce mimoprodukční. Základní členění mimoprodukčních funkcí uvádí Miškolci (2005), která jako mimoprodukční vymezuje funkce environmentální a společensko-ekonomické. Environmentální funkce jsou podle ní takové funkce, které ovlivňují kvalitu a dostupnost přírodních zdrojů (voda, půda, atmosféra), biologické funkce (biodiverzita, genetický potenciál, apod.) a venkovskou krajinu. Společensko-ekonomické funkce zajišťují potravinovou bezpečnost, pohodu zvířat a v neposlední řadě mají vliv na životaschopnost venkova a venkovských komunit. Souhrn těchto funkcí charakterizuje multifunkčnost zemědělství.

Multifunkční zemědělství definuje OECD (2001) jako sdruženou produkci komoditních a nekomoditních výstupů zemědělství. Komoditními výstupy označuje tradiční zemědělské výrobky, služby v oblasti životního prostředí nebo služby a výrobky z nezemědělských činností farem. Jako nekomoditní výstupy charakterizuje externality zemědělské výroby či funkce farem jako celku. Multifunkční zemědělství je tradičně spjata s produkcí kladných externalit.

Multifunkční model zemědělství podporuje legislativně stát v Zákoně č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Stát tak vytváří pozitivní motivaci pro zemědělce, aby se kromě produkčních funkcí orientovali i na funkce mimoprodukční, které napomáhají k ochraně složek životního prostředí a povedou ke zvyšování užitku celé společnosti.

3.2.1 Historie zemědělství

Vývoj zemědělství v našich zemích je až do roku 1918 téměř totožný s vývojem zemí západní Evropy. Zemědělskou strukturu Českých zemí nejvíce předznamenal vývoj v Rakousku - Uhersku. České země v této době patřily mezi zemědělsky nejvyspělejší v celém Rakousku - Uhersku. Pro zemědělskou strukturu byly charakteristické feudální velkostatky, které se posléze přeměnily na velkostatky kapitalistické.

Počátkem 20. století měla v Českých zemích největší zastoupení zemědělská hospodářství operující s půdou o rozloze do 2 ha. Kárník (2000) uvádí, že takových hospodářství bylo dokonce 48,3%. Malá hospodářství rodinu zpravidla rodinu neuživila, proto půdu většinou obdělávaly ženy a muži hledali další možnosti výdělku jinde (Majerová, 1997). Výjimkou byla zemědělská hospodářství, jež byla situována v blízkosti větších měst a svoji výrobu zacílila přímo pro městský trh. Pouze tato hospodářství byla schopna zaměstnávat i námezdní dělníky. Zbylá hospodářství, dle Kárníka (2000) jich bylo asi 94%, byla hospodářství čistě rodinná, obhospodařovaná pouze členy rodiny. Vlastníky větší výměry zemědělské půdy v této době byli malí, střední a velcí rolníci, dále pak statkáři a velkostatkáři. Malí rolníci vlastnili půdu o velikosti 2-5 ha. Majerová (2009) uvádí, že hospodářství malých rolníků obhospodařovala celkem 6,84 % veškeré půdy. Střední rolníci vlastnili 14,2 % hospodářství, o výměře 5 - 10 ha, v méně úrodných oblastech až 20 ha. Velcí rolníci své hospodářství pouze řídili, práci zajišťovali námezdní síly. Vlastnili téměř pětinu půdy, výměry jejich hospodářství byly mezi 20 - 50 ha. Dle Majerové (2009) zastupovali 4,16 % celkového hospodářství. Statkáři a velkostatkáři pak spravovali zemědělskou půdu o výměře nad 50 ha a celkem vlastnili přes 41 % zemědělské půdy státu.

V roce 1918, když vzniklo samostatné Československo, vlastnila většinu pozemků šlechta a církve. V letech 1919 - 1935 byla provedena první pozemková reforma, kdy stát organizoval přerozdělování půdy s cílem oslabit velké pozemkové vlastníky, velkostatkáře a šlechtu. Mělo dojít ke zlepšení postavení středních a malých rolníků ve společnosti. Majerová (2009) potvrzuje, že ekonomický i sociální vliv bývalých feudálních statků na venkově byl značně oslaben. Také tvrdí, že drobný příděl půdy zlepšil životní podmínky části bývalých zemědělských dělníků a malých rolníků. Na venkově tak došlo k částečnému vyrovnání sociálních nerovností.

Po druhé světové válce, tj. v letech 1945 - 1948 proběhla druhá pozemková reforma. Komunistická strana, která byla u moci, požadovala takovou pozemkovou reformu, která povede k likvidaci soukromého pozemkového vlastnictví a rozdělení půdy malým rolníkům. Pozemková reforma vyústila v kolektivizaci. Její počátek je datován na 23. února 1949, kdy Národní shromáždění schválilo zákon o Jednotných zemědělských družstvech. Zemědělci se stali pouze dělníky na cizím pozemku. Soukromé pozemkové vlastnictví mělo být v budoucnu úplně eliminováno. V této době také docházelo ke kolektivizaci půdy, kdy většina zemědělských pozemků byla převedena do státního vlastnictví. Režim vyžadoval zvýšení výnosů produkce. Beranová a Kubačák (2010) uvádí, že byla uplatňována chemizace,

agrochemikálie s nízkým obsahem čistých živin, používala se převážně těžká technika, půda se tak devastovala, což vedlo ke zhoršení kvality zemědělským výrobků a samotná půda měla sníženou úrodnost. Kolektivní vlastnictví pozemků trvalo až do roku 1990.

Vzhledem ke změnám ve společnosti po roce 1989 bylo nezbytné napravit majetkovou nespravedlnost dob minulých. Proto byly ustanoveny restituční procesy, které opět provedly změny v pozemkovém vlastnictví. Bylo vzneseno téměř 200 000 požadavků na vrácení zemědělské půdy. Proběhla tak třetí pozemková reforma. V této době se změnil také charakter zemědělství, došlo ke vzniku samostatně hospodařících rolníků, soukromých farem a ke snížení počtu družstev.

3.2.2 Metody hospodaření

V průběhu historického vývoje se způsoby hospodaření dynamicky vyvíjely. Od prvotních zemědělských soustav, jako byly soustavy žďárové nebo úhorové, přes systémy střídání plodin, se zemědělské systémy dopracovaly až k novodobému průmyslovému pojetí zemědělství.

Dle intenzity materiálových a energetických vstupů se ve vyspělých zemích především setkáváme s rozdělením na konvenční a ekologické zemědělství, které vychází ze zásad trvale udržitelného zemědělství. Tyto hospodářské systémy využívají poznatky vědy a techniky. Liší se však mírou důležitosti, kterou přikládají environmentálním otázkám.

3.2.2.1 Konvenční zemědělství

Konvenční neboli intenzivní zemědělství je převládajícím systémem hospodaření ve vyspělých zemích. Pretty (1998) uvádí, že podstatou konvenčních zemědělských systémů je přikládání důležitosti externím řešením a technologiím. Systém hospodaření se má orientovat na maximalizaci produkce a zároveň se od něj očekává ekonomická efektivita. Typické je intenzivní využití dodatkových energetických a materiálových vstupů ve výrobních procesech. Vstupy nejčastěji představují hnojiva, pesticidy, závlahová voda, energie používané pro výrobu a zpracování těchto látek, energie pro pohon strojů, dále také moderní technologie, produkující hybridní osiva, nové stroje a agrochemikálie. Šarapatka,

Urban a kol. (2006) poukazují na to, že vstupy přicházející zvenčí do agrosystému, mívají často charakter neobnovitelných zdrojů.

Konvenční zemědělství je charakterizováno šesti hlavními pilíři. Konkrétně se jedná o: intenzivní obdělávání, monokultury, závlahy, aplikace minerálních hnojiv, chemickou ochranu rostlin a genové manipulace. Dohromady se tak tvoří systém, ve kterém je jeden pilíř závislý na druhém a zesiluje možnost použití ostatních, což má kvůli závislosti celého systému na neobnovitelných zdrojích v závěru dopad i na zisky zemědělců (Šarapatka, Urban a kol., 2006).

Konvenčního zemědělství výrazně narušuje ekologickou stabilitu, jeho vliv se projevuje vysokým stupněm urbanizace krajiny, uniformitou porostu, snížením diverzity způsobenou pěstováním monokultur, neschopností autoregulace agrosystému, nízkou adaptabilitou k prostředí, degradací půdy a kontaminací vody či změnami ekologických procesů, na kterých je zemědělství závislé. Z těchto důvodů je konvenční zemědělství trvale neudržitelné. S tím souhlasí Binek (2007), který uvádí, že intenzivní zemědělství staví produkční funkci zemědělství do popředí na úkor ostatních funkcí.

3.2.2.2 Trvale udržitelné zemědělství

Trvale udržitelné zemědělství neboli také setrvalé zemědělství si klade za cíl co nejvíce snížit negativní vlivy hospodaření na přírodní prvky a krajinu.

Dle Zahma (2008) má trvale udržitelné zemědělství plnit především tři základní funkce, kterými jsou produkce zboží a služeb, řízení a obhospodařování území a hrát roli ve venkovském prostoru.

Naopak Lewandowski a kol. (1999) trvale udržitelným zemědělstvím označuje hospodaření a využívání agroekosystému takovým způsobem, který udržuje biodiverzitu, produktivitu, schopnost regenerace, životaschopnost. Způsob, který umožňuje fungovat tak, aby dané funkce mohl plnit nejen v současnosti, ale aby mohl dosáhnout dalších ekologických, ekonomických a sociálních funkcí na různých úrovních, od místní až po regionální úroveň a nepoškozovat přitom jiné ekosystémy.

Christen (2006) charakterizuje trvale udržitelné zemědělství jako ekologicky snesitelné, ekonomicky životaschopné, sociálně zodpovědné, chránící zdroje a sloužící jako základna pro příští generace. Jeho jádrem je interdisciplinární přístup, který respektuje rozdílné vzájemně propojené faktory. To platí pro celé zemědělství stejně jako pro zpracovatelský průmysl v lokálním, regionálním, národním a mezinárodním měřítku.

Základními charakteristikami trvale udržitelného zemědělství jsou podle Bečvářové (2001): zabezpečení ekonomicky i sociálně přijatelných příjmů zemědělcům, integrace zemědělských soustav hospodaření s místními ekosystémy, redukce všech vstupů, které degradují prostředí a snižují kvalitu produkce, rozšíření palety pěstovaných plodin a diverzifikace v chovu hospodářských zvířat, uplatnění šetrných technologií při zpracování půdy, širší využívání biologických metod pro růst produktivnosti produkčních faktorů, širší využívání zemědělské půdy pro nepotravinářské účely (orientace na obnovitelné zdroje energie a surovin), podpora vědy, výzkumu, technologií, vzdělání a marketingu v daných směrech.

Trvale udržitelné zemědělství by tedy mělo dokázat naplnit potřeby současné generace, aniž by ohrozilo uspokojení potřeb dalších generací. S tím koresponduje tvrzení Lehmana a kol. (1993), kteří charakterizují trvale udržitelné zemědělství jako komplex procesů, který nespotřebovává neobnovitelné zdroje.

3.2.2.3 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství vychází ze zásad trvale udržitelného zemědělství a holistického pojetí přírody. Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství jej definuje jako systém hospodaření, který usiluje o uchování a zlepšení přírodních zdrojů a kvality životního prostředí a to tak, že omezuje či zakazuje používání látek a postupů, které životní prostředí zatěžují a znečišťují, popř. zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce. Je to systém, který klade velký důraz na vnější životní projevy a pohodu chovaných hospodářských zvířat.

Ekologické zemědělství není jednotným systémem. V jeho rámci existuje pět směrů, kterými jsou zemědělství biologicko-dynamické, organicko-biologické, organické v anglofonních zemích, biologické v německy mluvících zemích a biologické ve francouzsky

mluvících zemích. Jednotlivé směry se od sebe liší především svým filosofickým a praktickým zaměřením a také datem a místem svého vzniku.

Základními cíli ekologického zemědělství, které vymezili Šarapatka, Urban a kol. (2006) tedy jsou: produkce kvalitních potravin a krmiv s vysokou výživovou hodnotou a v dostatečné kvantitě, snažit se o co nejvíce uzavřené cykly koloběhu látek, zaměřit se na využití místních zdrojů a snižovat ztráty, udržet a zlepšovat půdní úrodnost, vyvarovat se všech forem znečištění pocházející ze zemědělské činnosti, eliminovat využívání neobnovitelných zdrojů a fosilní energie, zachovat přírodě blízké ekosystémy v krajině, ochraňovat přírodu a její diverzitu, nabízet pracovní příležitosti a tak pomoci zachovat osídlení venkovských oblastí a tradiční ráz zemědělské krajiny, podpořit zemědělce a jejich rodiny v ekonomickém a sociálním rozvoji a uspokojení z práce a v neposlední řadě vytvořit hospodářským zvířatům takové podmínky, které odpovídají jejich potřebám a etickým zásadám.

V České republice činí výměra ekologicky obhospodařovaných ploch téměř 494 tis. ha (k 31.12.2014), což představuje podíl 11,7 % z celkové výměry zemědělské půdy v ČR (Hrabalová, 2015). Ekologické zemědělství se, vzhledem k šetrnému přístupu k životnímu prostředí, využívá při údržbě a obhospodařování zvláště chráněných území (např. CHKO) a méně příznivých oblastí (LFA). Podpora hospodaření v těchto oblastech je zajištěna formou vyplácení dotací na údržbu krajiny a agroenvironmentálními programy. Tato podpora ekologických zemědělců je konkretizována v Programu rozvoje venkova 2014-2020, který náleží k základním programovým dokumentům České republiky, vycházejícím z EU. Pro ekologické zemědělství jsou významná opatření zabývající se podporou inovací zemědělských podniků, podporou mladých zemědělců, opatření pro Ekologické zemědělství a Platby pro oblasti s přírodními či jinými zvláštními omezeními (LFA) či Dobré životní podmínky zvířat (welfare).

3.3 Rodinné farmy

Stejně jako venkov nemá jednotnou definici, nemají ji ani rodinné farmy. V České republice dokonce nejsou ani legislativně definované. Koncept rodinných farem zahrnuje různé prvky. Ze sociologického hlediska jsou rodinné farmy spojeny s hodnotami, jako je solidarita, trvalost a závazek. Z ekonomického hlediska jsou pak rodinné farmy

ztotožňovány se specifickými podnikatelskými dovednostmi, obchodním vlastnictvím a řízením, výběrem rizika chování, odolnosti a individuálního úspěchu (Agriculture and rural development, 2015).

Nejčastěji používaná definice rodinných farem byla vytvořena Organizací pro výživu a zemědělství (2014). Tato definice říká, že rodinná farma je prostředkem k organizování zemědělství, lesnictví, rybolovu, pastvy a vodního hospodářství, které je spravováno a provozováno rodinou a převážně závislé na rodinných pracovnících, jak žen, tak mužů. Rodina a farma jsou propojeny vývojově, ekonomicky, environmentálně, sociálně a kulturně.

Podobnou definici uvádí i Comstock (1987), který charakterizuje rodinnou farmu jako takovou farmu, kterou zvládne obhospodařovat pouze rodina, popřípadě s pomocí menšího množství zaměstnanců. Přínos rodinných farem vidí v tom, že jsou domovem a současně pracovištěm rodiny, která ji vlastní. Přidanou hodnotou je, že označení rodinná farma evokuje dlouhodobost ve spojení mezi rodinou a farmou. Rodina, která hospodaří na farmě po více generací totiž nevlastní pouze zemi, ale také historii s chybami a znalostmi jak tyto chyby v budoucnu eliminovat (Comstock, 1987). Často dochází k tomu, že rodinná a farmářská role se ztotožňuje, děti tak jsou od mala utvrzované, že mají milovat svoji rodinu stejně jako farmu (Orla-Bukowska, 1995).

Dle Fajmona (2013) mají rodinné farmy obecně menší výměru doplněnou jednodušším zemědělským vybavením. Naopak velké farmy mají větší osevní plochy nebo velký rozsah chovu a také jsou vybaveny modernější technikou.

Landais (1998) poukazuje, že rodinné farmy mohou být charakterizovány i z hlediska životaschopnosti, obyvatelnosti a reprodukovatelnosti:

- a) Životaschopnost z ekonomického hlediska znamená účinnost produkčního systému a zajišťování zdroje příjmů plynoucích z produkčního systému v rámci zemědělského trhu.
- b) Obyvatelnost se zaměřuje na analýzu, zda zemědělská činnost poskytuje uspokojivý profesní a osobní život pro zemědělce a jejich rodiny.
- c) Reprodukovatelnost ekosystémů ve spojení s farmou může být analyzována pomocí agroenvironmentálních indikátorů, které charakterizují dopady zemědělských postupů na životní prostředí.

Obecně se uvádí, že rodinní farmáři mají ke svému bezprostřednímu „přírodnímu“ okolí větší vztah i vyšší míru zodpovědnosti než lidé žijící ve městech. Významná je jejich snaha o snižování nepříznivých dopadů výroby na životní prostředí. Dále také snaha o zachování tradičního rázu krajiny, ochrana biodiverzity a welfare zvířat. Často se rodinné farmy také pokouší omezit spotřebu hnojiv a agrochemikálií, což poté vede ke zlepšení půdy a kvality podzemní vody. Rodinné farmy tak obnovují hodnoty, které společnost oceňuje, jsou to ochrana, nezávislost, rodina, obec a sebedůvěra (Comstock, 1987).

Mezi rodinnými farmami existují výrazné rozdíly, především ve způsobech výroby, přírodních podmínkách, ve velikostech podniků nebo v nákladech na výrobu. Většina farem je specializovaná a zabývá se buď výhradně rostlinnou výrobou, nebo podstatně častěji rostlinnou výrobou v kombinaci s jedním až dvěma odvětvími živočišné výroby (Wiederman, 1991). Nejrozšířenějším odvětvím živočišné výroby, kterému se rodinné farmy věnují je chov skotu bez tržní produkce mléka, chov mléčných plemen skotu, dále chov ovcí a koz se zpracováním a prodejem mléka. Mnoho farem chová koně či jiné druhy zvířat (např. pštrosy, krokodýly) dle preferencí a možností farmářů. Co se týká rostlinné výroby, zde se jedná se o produkci a zpracování ovoce, zeleniny, bylin a polních plodin. Podstatné vždy je, aby zisk pokryl potřeby rodiny (Kouřilová, 2010).

Rodinné farmaření tedy často více než profesionální povolání, odráží životní styl založený na přesvědčení a tradicích panujících o životě a práci (Agriculture and rural development, 2015).

V souvislosti s tím, vypočítává Asociace soukromého zemědělství (2015) přínos rodinných farem venkovskému prostoru a uvádí ho v těchto bodech:

- Na rodinné farmě se předává půda mezi generacemi.
- Rodinná farma má zájem na obnově rybníků, studánek a přirozených protierozních opatření v krajině.
- Rodinná farma je osvědčený způsob hospodaření po staletí.
- Rodinná farma pomáhá vytvářet přirozené vazby na venkově.
- Rodinná farma se snaží předcházet znehodnocení půdy.
- Rodinná farma může nabízet produkty přímo ze dvora.
- Rodinná farma má blíže k ekologickému hospodaření.
- Rodinná farma má blíže k přirozenému chovu zvířat.

- Rodinná farma aktivně obnovuje krajinné prvky ve svém okolí.
- Rodinná farma tvoří přirozené vazby mezi zemědělstvím a venkovskou komunitou.
- Rodinná farma nabízí venkovu pracovní místa.
- Rodinná farma respektuje zdravý selský rozum.

Z výše uvedeného vyplývá, že rodinné farmy mají ve venkovském prostoru svoje nezastupitelné místo.

3.3.1 Rodinné farmy ve světě

Na světě existuje více než 570 milionů farem a přes 500 milionů jsou farmy vlastněné rodinou, které vyprodukují kolem 56% všech zemědělských produktů (FAO, 2014).

Zástupci Asociace soukromého zemědělství (2015) potvrzují, že konkurenceschopné zemědělství se živým a prosperujícím venkovem je všude na světě založeno právě na rodinných farmách. Obrázek č. 1 ilustruje, že rodinné farmy obhospodařují podstatnou část světové zemědělské půdy.

Obrázek č. 1: Podíl rodinných farem na obhospodařování zemědělské půdy

Zdroj: FAO, 2014

Také Wiederman (1991) poukazuje na to, že struktura zemědělství vyspělých západních zemí je reprezentována rodinnými farmami, na nichž převážně pracuje buď sám farmář, případně s manželkou nebo ostatními členy rodiny (asi 85 – 90 % případů). Pouze menší část (10 – 15 % případů) z celkového počtu farem zaměstnává stálé nebo sezónní pracovníky.

Dle srovnání Eurostatu představují majitelé rodinných farem a jejich životní partneři více než polovinu pracovníků v zemědělství EU. Z těchto osob je 52 % mužů. Většina mužů na hospodářství jsou jejich majitelé (64 %), jen jedno procento jsou partneři majitelů farem. Naopak manželky nebo družky majitelů farem představují 15 % žen, které pracují v zemědělství. Věková struktura ukazuje, že pouze 7,5 % farmářů má méně než 35 let, zhruba třetina majitelů farem pak má 65 a více let (Alterová, 2009).

V České republice působí rodinné farmy jako fyzické či právnické osoby, ale převážná část z nich v České republice jsou fyzické osoby. V roce 2000 v subjektech fyzických osob pracovalo 32,4 % členů rodiny farmáře. O deset let později stoupl podíl jejich práce na 40,3 % (Čapounová, 2014). Od roku 2000 do roku 2010 tak přibýlo 2,8 tisíc rodinných příslušníků na úkor zaměstnanců. Současně klesá celkový počet zemědělských subjektů, přičemž výměra zemědělské půdy zůstává stejná. Dochází ke zvyšování průměrné výměry zemědělských subjektů. Alterová (2009) uvádí, že průměrná výměra rodinných farem v České republice je 134,6 ha a je největší z celé EU.

3.3.2 Mimoprodukční funkce rodinných farem

V rámci Společné zemědělské politiky EU (SZP) byl schválen Evropský model zemědělství (EMZ), který je postaven na teorii multifunkčnosti zemědělství. Evropský model zemědělství se kromě jiného zmiňuje i o rodinných farmách jako subjektu zajišťujícím produkční a mimoprodukční funkce zemědělství (Vaněk, 2008).

V současnosti mimoprodukční funkce rodinných farem prezentuje i agroturistika. Většinou je farma, poskytující agroturistické služby, situovaná mimo území obce, především v turisticky atraktivních lokalitách (často podhorské a horské oblasti). Areály rodinných farem proto obsahují hospodářské objekty pro zemědělskou výrobu, objekt pro ubytování hostů (pokoje nebo penzion) a zázemí pro poskytování dalších služeb v oblasti agroturistiky. Jinými

formami agroturistiky jsou ekoagroturistika, která je provozována na ekologických farmách a hipoturistika, jejíž služby poskytují farmy chovající koně.

Rodinné farmy jsou propojeny s místem, kde se nachází. Převážná většina z nich podporuje regionální aktivity, např. organizováním sportovních turnajů a kulturních akcí. Pořádáním různých akcí na farmách se zapojují do veřejného života na vesnici. Je to často jediná možnost, jak představit svoji činnost a vesnický život i lidem z okolních měst.

3.3.3 Asociace soukromého zemědělství

Rodinné farmy se v České republice sdružují do Asociace soukromého zemědělství. Není to však podmínkou a Asociace soukromého zemědělství o rodinných farmách nevede v podstatě žádné záznamy, i přesto je Asociace soukromého zemědělství je pro rodinné farmy velmi důležitou institucí.

Asociace soukromého zemědělství je soukromým stavovským a profesním sdružením soukromých zemědělců České republiky. Sdružuje právnické osoby, tj. jednotlivé regionální asociace soukromých zemědělců. Regionální asociace pak sdružují fyzické osoby - samotné zemědělce. Všechny regionální asociace soukromých zemědělců mají právní subjektivitu. V současnosti je do Asociace soukromého zemědělství zapojeno 41 regionálních asociací, což je zhruba 2500 zemědělců, a další organizace jako je Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR, Svaz vlastníků půdy ČR, Asociace svazů chovatelů koní ČR, Asociace farmových chovů jelenovitých ČR nebo Selská jízda.

Organizace funguje od roku 1998, kdy se vyčlenila z celorepublikově působící Agrární komory. Činnost Asociace soukromého zemědělství je hrazena z členských příspěvků a částečně z vlastní odborné činnosti.

3.3.3.1 Cíle Asociace soukromého zemědělství

Základními cíli Asociace soukromého zemědělství je zajištění trvale udržitelného, multifunkčního zemědělství, které bude šetrné k životnímu prostředí a bude schopné zajistit celoplošnou produkci soukromého i veřejného zboží. Napomoci vytvořit takovou zemědělskou produkci, která bude schopna dostát vztahu mezi nabídkou a poptávkou zboží.

Vytvořit s tím související trh soukromého zboží, který bude řízen s minimem státních zásahů. Asociace se snaží o vytvoření vyrovnaného vztahu mezi ekologickým a ekonomickým hlediskem zemědělské produkce. Za cíl si také klade podporovat rodinné zemědělské podniky, zlepšovat jejich ekonomické i společenské postavení, a upevňovat pozici rodinných farem na trhu.

Dlouhodobými cíli Asociace soukromého zemědělství je ekonomická samostatnost venkova, rozvoj venkova v závislosti zlepšení multifunkčnosti zemědělství, dále podpora dalšího rozvoje rodinného farmářství v ČR a produkce kvalitních potravin z ekologického zemědělství.

3.3.3.2 Činnost Asociace soukromého zemědělství

Činnost Asociace soukromého zemědělství je realizována ve třech úrovních - regionální, celostátní a mezinárodní.

Úkolem Asociace soukromého zemědělství na celostátní úrovni je obhajoba zájmů soukromých zemědělců v jednání se státními orgány, snaha ochránit a prosazovat jejich zájmy ve všech orgánech státní správy. Asociace obhajuje zásadu minimalizace státních zásahů do svobodného podnikání. Organizuje také celostátní akce na podporu soukromých farmářů. Významnou akcí, kterou Asociace pro své členy organizuje je soutěž o Farmu roku, která je pořádána už třináctým rokem. Asociace soukromého zemědělství spolupřátá na farmách svých členů také Farmářské slavnosti, které mají za cíl ukázat široké veřejnosti a především rodinám s dětmi život na farmě, propagovat prodej čerstvého zboží přímo z farem a přilákat zájemce o zemědělství a kvalitní potraviny přímo ze dvora. Dalšími akcemi jsou například celostátní selské dožínky, reprezentační selský ples či regionální setkání členů. Asociace každoročně pořádá odborné poznávací zájezdy po farmách v Evropě. Stejně tak se účastní zemědělských výstav po celé České republice (Země živitelka v Českých Budějovicích, Techagro v Brně, Pragaagro v Praze-Letňanech, na výstavách v Lysé nad Labem či na Mezinárodní výstavě hospodářských zvířat v Přerově, aj...), kde prezentuje svoji činnost.

Regionální Asociace soukromého zemědělství se zabývají spíše hospodářskými záležitostmi, kdy se jejich členové sdružují ke společnému nákupu a odbytu. V některých regionech jsou založena odbytová družstva, přinášející členům nezanedbatelný ekonomický

prospěch. Regionální asociace zajišťují mimo jiné i informační servis a společenské či ekonomické aktivity (např. plesy nebo zájezdy).

Na mezinárodní úrovni je Asociace soukromého zemědělství členem COPA (tj. Evropská farmářská organizace). Zástupci Asociace soukromého zemědělství se proto pravidelně účastní jednání v Bruselu i řady dalších mezinárodních akcí, např. evropského zemědělského kongresu, symposií v evropském parlamentu či jednání komoditních rad a expertních setkání COPA-COGECA. Asociace je také členem Evropského svazu vlastníků půdy (ELO), jež podporuje udržitelný rozvoj venkovského podnikání založeného na soukromém vlastnictví a hájí udržitelné využití a ochranu přírodního dědictví a životního prostředí.

Nejdůležitějším počinem Asociace soukromého zemědělství však je podpora vzdělávání a zajištění informačního servisu pro její členy. Regionální Asociace soukromého zemědělství spolupracují s různými organizacemi na přípravě vzdělávacích kurzů a školení. Zároveň každoročně pořádají semináře a odborné kurzy, např. profesní školení řidičů, školení bezpečnosti práce, ochrana rostlin, ochrana při práci s postřiky a postřikovači, veterinární školení, zákonodárství, atd.

Asociace soukromého zemědělství své členy o novinkách informuje 6 x ročně vydávanou publikací nazvanou Selská revue. V této 100 stránkové publikaci poukazuje na své aktivity, na změny v legislativě, uvádí komentáře k dění v zemědělské politice, informace z Evropské unie, reportáže z členských farem či zahraničních zájezdů. Dále se o Asociaci soukromého zemědělství mohou zájemci dočíst v celostátním týdeníku Zemědělec, kde má Asociace pravidelnou rubriku s aktuálními informacemi, prezentací oficiálních stanovisek i jejích jednotlivých členů, zemědělské analýzy a portrétů jednotlivých regionálních Asociací soukromého zemědělství. Na velmi dobré úrovni jsou internetové stránky Asociace, dostupné na www.asz.cz, které urychlují a zjednodušují komunikaci mezi regionálními a celostátní pobočkou, také jsou využívány pro obchodování a tvorbu informačních a ekonomických projektů Asociace. Webové stránky Asociace soukromého zemědělství jsou jedním z nejnavštěvovanějších zemědělských portálů.

Veškeré podklady pro tuto kapitolu byly čerpány z webových stránek Asociace soukromého zemědělství.

4. Materiál a metody

Teoretická část práce se zabývá zpracováním dostupných poznatků současné literatury týkající se rodinných farem. Praktická část se věnuje průzkumu pozice vybraných rodinných farem v průběhu historického vývoje. V praktické části práce je použita kvalitativní i kvantitativní výzkumná metoda. Giddens (2013) uvádí, že smíšené metody přispívají k zevrubnějšímu porozumění a vysvětlení předmětu zkoumání.

4.1 Rozhovory

V rámci kvalitativního výzkumu byly provedeny polostrukturované rozhovory se čtyřmi majiteli rodinných farem z České republiky. Polostrukturované rozhovory jsou nejčastěji využívaným typem rozhovorů. Spočívají ve vytvoření otázek, ze kterých se při dotazování vychází. Základní otázky jsou v průběhu rozhovoru upřesňovány doplňujícími otázkami. U kvalitativního rozhovoru je dle Dismana (2011) podstatné získání pravdivých odpovědí, způsob kladení otázek, dále také aby měl dotazovaný možnost použít vlastní slova, vyjádřit vlastní názory a pocity.

Kritériem pro výběr dotazovaných bylo vlastnictví rodinné farmy, rodová tradice hospodaření trvající déle než 100 let a hospodaření jako hlavní zdroj příjmu. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jak sami vlastníci rodinných farem vnímají měnící se pozici farem ve venkovském prostoru.

Farmy zapojené do průzkumu jsou:

- Rodinná farma Brožek Agro, s.r.o.
- Rodinná farma František Melka
- Farma František Melka
- Ing. Miroslav Boček

Rozhovory probíhaly v předem dohodnutém termínu, v období od října 2015 až do ledna 2016. Každý rozhovor trval přibližně hodinu a byl osobně veden autorkou.

Rozhovory byly zaznamenány písemně a současně také nahrány na diktafon. Základní struktura otázek pokládaných majitelům farem je uvedena v příloze č. 1.

4.2 Dotazníkové šetření

Kvantitativní výzkumnou metodu v této práci představuje dotazníkové šetření. Dotazník byl vytvořen tak, aby nepřesáhl délku dvou stran A4, tj. jednoho listu, byl proto tištěn oboustranně. Důvodem byla snaha o lepší přehlednost pro respondenty. Zároveň byly otázky poskládány tak, aby na sebe logicky navazovaly a napomohly tak respondentům k lepšímu pochopení a následnému spontánnímu zodpovězení otázek. V dotazníku se vyskytují jak otázky otevřené, tak uzavřené. Cílem dotazníkového šetření bylo získat zpět minimálně 100 vyplněných dotazníků, nakonec jich bylo navraceno 103. Vytvořený dotazník je uveden v příloze č. 2.

Dotazníkové šetření bylo provedeno jako doplňující průzkum k rozhovorům s majiteli farem. Respondenty dotazníkového šetření byli návštěvníci prodejních akcí, které přímo pořádala nebo se jich účastnila rodinná farma, objevující se v této práci. Jediným kritériem pro výběr respondentů byl věk nad 18 let. Účelem dotazníků bylo zjistit, jaký mají zákazníci vztah k rodinné farmě, zda preferují její výrobky a jak vnímají její pozici ve venkovském prostoru. Data byla získána na 6 farmářských akcích, v termínu od července do prosince roku 2015. Dotazník byl distribuován osobně.

Vyhodnocení dotazníků bylo provedeno v programu Microsoft Office Excel 2007, který umožňuje matematické výpočty a výstup zadaných dat ve formě grafů. Veškerá získaná data z dotazníkového šetření byla zpracována do tabulek a grafů.

5. Výsledky

Tato kapitola obsahuje rozbor polostrukturovaných rozhovorů s majiteli rodinných farem a analýzu dotazníkového šetření pro návštěvníky akcí rodinných farem. Vyhodnocení získaných dat proběhlo srovnáním odpovědí zúčastněných respondentů.

5.1 Analýza rozhovorů s farmáři

Výsledky rozhovorů jsou uvedeny pro každou farmu zvlášť. Na konci je vytvořen stručný souhrn společných a rozdílných znaků, které vyplynuly z rozhovorů s majiteli farem.

Rodinná farma Brožek Agro s.r.o.

Farmu provozuje pan Brožek s bratrem od roku 1990, původně jako fyzická osoba, v roce 2008 došlo k rozdělení farmy na stávající fyzickou osobu a na firmu Brožek Agro, s.r.o., tj. na zemědělského podnikatele zapsaného do evidence zemědělských podnikatelů dle zákona č. 85/2004 Sb. Rodinná farma má sídlo v Uhlířských Janovicích, nedaleko Kutné Hory.

Rodina Brožkova se zemědělství ve středních Čechách věnuje již několik generací. Pan Brožek pochází přímo ze sedlácké rodiny. Rod Brožků hospodařil v Kochánově u Uhlířských Janovic již od 17. století. Zemědělská usedlost pochází z roku 1897 a v nedávné době prošla rozsáhlou rekonstrukcí. Předci pana Brožka ji koupili již po první světové válce, kdy výměra celého hospodářství činila téměř 42 ha, ale v padesátých letech byla při násilné kolektivizaci rodina nucena vystěhovat se právě do Uhlířských Janovic, kde hospodařili pouze na malé záhumence a měli jen několik kusů skotu a prasat. V roce 1990 získal pan Brožek v restitucích zpět pozemky a nedlouho poté začali na pozemcích spolu s bratrem znovu hospodařit. Farma nyní obhospodařuje téměř 600 ha vlastní i pronajaté zemědělské půdy a je konkurenceschopná.

Pan Brožek začal hospodařit hned po ukončení střední zemědělské školy. V současné době se farma věnuje tradiční rostlinné výrobě a chovu jatečných krůt a krocanů. Na farmě jsou na plný úvazek zaměstnáni členové rodiny - pan Brožek s manželkou, jeho bratr a jejich

rodiče. Do budoucna plánují převzít rodinnou farmu oba potomci pana Brožka. Farma má již tři roky jednoho stálého zaměstnance, který zajišťuje některé práce na poli.

Farma pravidelně využívá dotace na jednotnou platbu na plochu (SAPS) a na zelenou naftu. V současné době majitelé plánují vybudování vlastní porážky krůt, protože chtějí začít prodávat již opracované maso. Navíc se snaží neustále rozšiřovat rostlinnou produkci. V této souvislosti si pan Brožek velmi stěžuje na zvyšující se administrativní agendu a množství kontrol, které mu často připadají až zbytečné.

Rodinná farma revitalizuje ve svém okolí rybníky a vodní toky. Snaží se udržet přírodu v jejím původním stavu.

Farma finančně podporuje pořádání kulturních akcí v okolí. Pomáhá s přípravou dětského dne v obci a každoročně pořádá dožínkové slavnosti. Se sousedy má většinou velmi dobré vztahy, jak uvádí: „Jednou pomůžu já jim a podruhé oni mě. Samozřejmě se najdou výjimky, ale ty najdete v každé profesi.“

Dále také farma pravidelně pořádá prodejní akce, kde nabízí k prodeji krůty. O akcích informuje inzercí v lokálním rádiu a v tištěných regionálních zpravodajích.

Pan Brožek hodnotí současné farmaření jako jednodušší, především díky výkonné a moderní technice. Neustále se však vrací ke kritice administrativy. Stejně tak poukazuje na to, že z jeho pohledu bylo na farmáře v minulosti nahlíženo s mnohem větším uznáním.

Rodinná farma František Melka

Rodinná farma František Melka sídlí v Černíči nedaleko Hradešic. Jako fyzická osoba hospodaří od roku 1991.

Melkova rodina má dlouhou farmářskou tradici. Nejstarší záznamy, které má pan Melka k dispozici, jsou z roku 1830, kdy měl rodinný statek výměru 30 ha. Také působí stále na stejném místě. V době kolektivizace byli prarodiče pana Melku násilně vystěhováni. Nicméně pan Melka v zemědělském prostředí vyrůstal, doma měli vždy 1-2 krávy. V restitucích mu bylo vráceno 28 ha půdy a 6 krav. Jako vystudovaný zootechnik s praxí se rozhodl navázat na rodinnou tradici a zkusit hospodařit. Na farmě je zaměstnán pouze pan

Melka s manželkou. Jejich nejstarší syn se rozhodl také soukromě hospodařit a v současnosti obhospodařuje farmu ve vzdálenosti asi 10 km daleko od rodičů.

Melkovi hospodaří na 65 ha zemědělské půdy. Z nich 35 hektarů tvoří orná půda, na které pěstují hlavně kukuřici, pšenici, ječmen a jetel. Zbýlých 30 hektarů jsou trvalé travní porosty, které slouží jako pastviny. Živočišnou výrobu zaměřili na chov krav s mléčnou užitkovostí Holštýnského černostrakatého plemene. Do budoucna rozšiřování výroby neplánují.

Z dotací využívala farma v minulých i současných letech přímé platby. Každý rok žádá farma o dotace na jednotnou platbu na plochu (SAPS). Zatím největším úspěchem v této oblasti pro pana Melku bylo schválení žádosti o dotaci na rekonstrukci stáje z Programu rozvoje venkova. V roce 2008 byla dotace přiznána a rekonstrukce stáje pro krávy a jalovice byla realizována.

Melkovi se snaží o zachování krajinného rázu, využívají zásad ekologického zemědělství. S většinou sousedů farma žádné problémy nemá, nicméně jak podotkl pan Melka: „Konflikty nevyhledávám a snažím se všem vyjít vstříc.“

Farma prodává mléko do mlékárny. Přebytky posléze rozprodává v rámci „prodeje ze dvora“, díky kterým si vybuodovala vcelku širokou klientelu. Kulturních akcí se farma neúčastní.

Největším problémem, spojeným s hospodařením, který pan Melka, zmiňuje je: „neskutečná byrokracie, se kterou bojujeme na každém kroku“.

Pan Melka si nemyslí, že by farmáři měli v minulosti lepší postavení než dnes. Tvrdí, že když nezažil hospodaření dřív, tak to nemůže objektivně posoudit. Podle něj to spíše záleží na lidech kolem než na historické etapě.

Farma František Melka

Pan František Melka mladší je synem pana Melky z Černíče. Začal hospodařit v roce 2015, hned po ukončení Střední zemědělské školy v Klatovech. Jeho farma se nachází Těchonicích, kde zdědil hospodářství po strýci z matčiny strany.

Statek byl v majetku rodiny od poloviny devatenáctého století. Dům pochází z roku 1863, ale hospodářské budovy jsou starší. Až do počátku padesátých let dvacátého století zde hospodařil pradědeček dnešního majitele. Statek měl v té době výměru 25 ha. Byl to největší statek v obci, jehož provoz obhospodařovala rodina a námezdní dělníci. Po roce 1992 byl navrácen rodině původního majitele, bratrovi p. Melkové. Ten po smrti statek odkázal synovci. Rodinná farma v současné době obhospodařuje na 100 ha trvalých travních porostů a zabývá se chovem masného skotu.

V případě potřeby na farmě vypomáhá celá rodina, jinak ji obhospodařuje majitel sám. Děti pan Melka ml. zatím nemá, ale byl by rád, kdyby v jeho díle jednou potomci pokračovali.

O dotace pan Melka ml. zatím nežádal, chtěl by zkusit, zda je reálné, aby rodinná farma byla v dnešní soběstačná a finančně nezávislá na dodatkových finančních vstupech.

Jako hlavní motivaci pro svoje hospodaření uvádí pan Melka ml. vřelý vztah k přírodě a zvířatům. Přínos své farmy spatřuje v údržbě krajiny. Vzhledem k tomu, že farma funguje teprve první rok, tak se do žádných kulturních akcí ve svém okolí, nezapojuje. I když v budoucnu podporu kulturního a společenského života v obci majitel nevylučuje.

Pan Melka ml. má v plánu specializovat se na prodej skotu s masnou produkcí.

Jako negativum ve své práci vidí papírování. Uvádí, že: „dnes je to spíše o papírování než farmaření“. Současně uvádí, že z doslechu souhlasí s tvrzením, že v minulosti budili farmáři ve společnosti mnohem větší respekt než nyní.

Ing. Miroslav Boček

Pan Ing. Miroslav Boček hospodaří od roku 1995 v Horažďovicích.

Na stejném místě jeho rodina hospodaří bezmála 200 let, nejstarší dochované záznamy hovoří o hospodářství o výměře 12 ha. Po sametové revoluci, v roce 1991 byl zabavený majetek navrácen rodičům pana Bočka. Ten posléze obnovil rodinnou tradici a začal hospodařit na 15 hektarech. Od začátku se věnoval rostlinné výrobě, speciálně ovocnářství,

ke kterému později přidal ještě polní výrobu. V současnosti hospodaří na 65 ha. Svoje hospodaření označuje jako návrat ke kořenům. Původním povoláním je agronom.

Na farmě vypomáhají pouze členové rodiny, jen v sezóně vypomáhají se sběrem a zpracováním ovoce brigádníci. V budoucnu pan Boček plánuje předat farmu svým dětem.

Z dotací využívá pan Boček pouze dotace na jednotnou platbu na plochu (SAPS). V současné době pan Boček rozšiřování produkce neplánuje. Největším problémem, na který poukazuje, jsou byrokratické překážky od lidí, kteří zemědělství vůbec nerozumí a nepřízeň počásí, která je pro ovocnářství někdy až likvidační.

Rodinná farma se aktivně účastní místních jarmarků a také akcí Unie ovocnářů Jižních a Západních Čech, tradičně pak akce nazvané České jablko.

Pan Boček hodnotí přínos své farmy jako krajínotvorný. Pozitivum vidí také v tom, že svým ovocem zpestřuje lokální nabídku zemědělských produktů.

Co se týká zhodnocení postavení ve společnosti, pan Brožek uvádí, že „každá doba měla svá úskalí. Neřekl bych, že se máme dnes hůř než dřív. Je prostě jiná doba, nejde porovnávat něco, co jste nezažil na vlastní kůži. Já osobně jsem spokojený, protože kolem sebe mám skvělé sousedy.“

Souhrn rozhovorů s majiteli farem

Společné znaky:

- Farmáři navazují na rodinnou tradici hospodaření, která je delší jak 100 let.
- Všechny rodiny o svůj statek přišly během kolektivizace.
- Farmy zaměstnávají převážně rodinné příslušníky, uvádí maximálně jednoho stálého zaměstnance, popř. brigádníky.
- Majitelé předpokládají, že farmu jednou převezmou jejich potomci.
- Farmy jsou řízeny muži.
- Majitelé rodinných farem mají středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání v oblasti zemědělství.
- Všichni majitelé se shodují, že negativním aspektem jejich práce je zbytečná byrokracie, které jsou vystaveni.

- Se sousedy mají farmáři dobré vztahy.
- Farmáři vidí přínos farem především v udržování krajinného rázu.

Rozdílné znaky:

- Farmy se liší velikostí, ta se pohybuje od 60 do 600 ha.
- Zanedbatelné rozdíly jsou v délce novodobého fungování statku, tj. 26 let, 25 let, 1 rok, 21 let.
- Odlišný je i typ zemědělské produkce - rostlinná, živočišná, smíšená.
- Farmy se nachází v různých oblastech: Uhlířské Janovice, Černíš, Těchonice, Horažďovice.
- Tři farmy ze souboru využívají dotace, čtvrtá farma prozatím dotace odmítá.
- Dvě farmy se aktivně zapojují do kulturního dění, jedna farma zapojení odmítá a čtvrtá farma ho do budoucna plánuje.
- Dva z farmářů jsou přesvědčeni, že dříve měli farmáři ve společnosti mnohem lepší postavení. Zbývající dva odporují s tím, že to nemohou posoudit.

5.2 Analýza dotazníkového šetření

Celkem bylo rozdáno 175 dotazníků (pro každou rodinnou farmu 35 dotazníků), návratnost byla 103 dotazníků, tj. 59%.

První otázka se zabývala pohlavím respondentů. Šetření se zúčastnilo 59 žen a 44 mužů, viz tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Vyhodnocení otázky č. 1

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
muž	44	43
žena	59	57

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

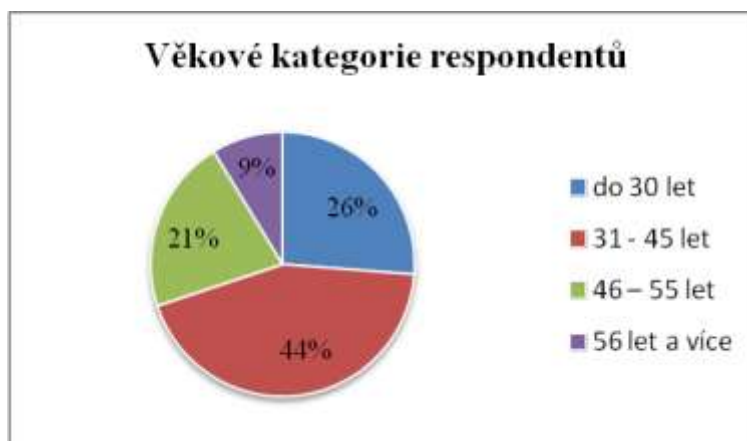
Další otázka zjišťovala věkovou strukturu respondentů. Nejvíce respondentů spadalo do věkové kategorie 31 - 45 let, naopak nejméně do kategorie 56 let a starších. Četnosti odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 2, grafické znázornění pak v grafu č. 2.

Tabulka č. 2: Vyhodnocení otázky č. 2

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
do 30 let	27	26
31 - 45 let	45	44
46 – 55 let	22	21
56 let a více	9	9

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 2: Věkové kategorie respondentů

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Následovala otázka, která se věnovala nejvyššímu dosaženému vzdělání respondentů. Bylo zjištěno, že nejvíce respondentů má středoškolské vzdělání a nejméně pak vzdělání základní. Podíl vysokoškolsky vzdělaných respondentů byl druhý nejvyšší. Četnosti odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 3, grafické znázornění pak v grafu č. 3.

Tabulka č. 3: Vyhodnocení otázky č. 3

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
základní	4	4
vyučen, střední bez maturity	18	18
střední s maturitou	35	34
vyšší odborné	22	21
vysokoškolské	24	23

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

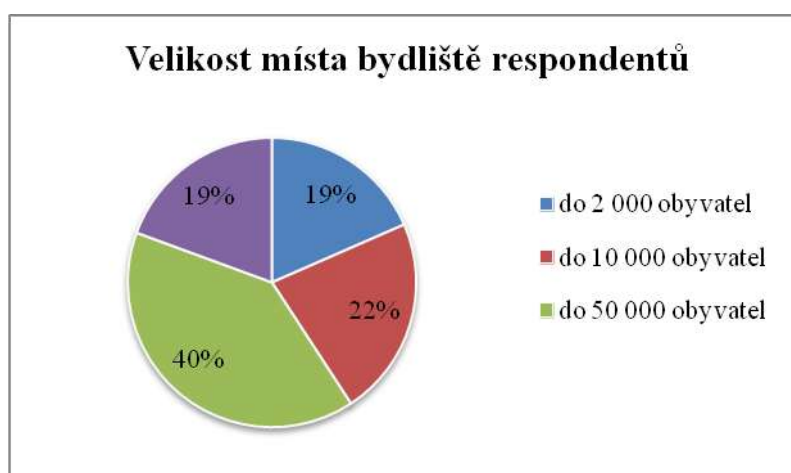
Čtvrtá otázka se zabývala velikostí bydliště respondentů. Nejvíce respondentů žije ve městech do 50 000 obyvatel. Naopak nejméně respondentů pochází z malých obcí do 2 000 obyvatel. Shrnutí je uvedeno v tabulce č. 4, grafické znázornění pak v grafu č. 4.

Tabulka č. 4: Vyhodnocení otázky č. 4

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
do 2 000 obyvatel	19	19
do 10 000 obyvatel	23	22
do 50 000 obyvatel	41	40
více než 100 000 obyvatel	20	19

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 4: Velikost místa bydliště respondentů

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Další otázka řešila, zda respondenti ve svém životě přikládají venkovu důležitost. Zde více jak dvě třetiny respondentů odpovědělo kladně, tudíž je pro ně venkov nějakým způsobem důležitý, viz tabulka č. 5.

Tabulka č. 5: Vyhodnocení otázky č. 5

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
ne	30	29
ano	73	71

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Pokud respondenti zvolili variantu, že venkov je pro jejich život důležitý, mohli pokračovat podotázkou. Jejím cílem bylo upřesnit, proč přikládají venkovu významnou roli ve svém životě. Na výběr bylo pět možností. Respondenti měli možnost vybrat „jiný důvod“ jako alternativu, kdyby se neztotožnili s jinou z uvedených možností. Tuto možnost si vybralo nejméně respondentů, konkrétně 4. Jako „jiný důvod“ uvedli: „mám rád venkovskou atmosféru“ - 1 respondent; „nostalgické důvody – v dětství trávené prázdniny na venkově“ - 2 respondenti; čtvrtý respondent svoji odpověď nespécifikoval. Nejvíce respondentů pak uvedlo, že na venkově tráví volný čas. V tabulce č. 6 jsou uvedeny četnosti jednotlivých odpovědí, jejich grafické znázornění je v grafu č. 5.

Tabulka č. 6 - Vyhodnocení otázky č. 5, kdy respondenti volili více možností

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
na venkově bydlím	19	26
na venkově trávím volný čas (zahradu, chalupa)	27	37
na venkově mám rodinu nebo přátele	15	21
provozují turistiku	8	11
jiný důvod	4	5

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 5: Vztah respondentů k venkovu

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

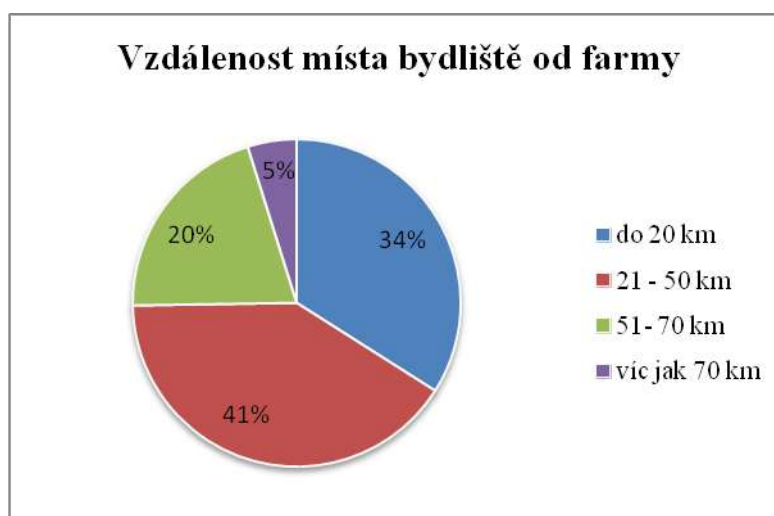
Šestá otázka se dotazovala na vzdálenost, kterou musí respondenti urazit, aby se mohli zúčastnit akce, pořádané danou rodinnou farmou. Nejčastěji respondenti zdolávají vzdálenost do 50 km, nejméně pak na akce dojíždí ze vzdálenosti 70 km a více. Četnosti odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 7, grafické znázornění pak představuje graf č. 6.

Tabulka č. 7: Vyhodnocení otázky č. 6

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
do 20 km	35	34
21 - 50 km	42	41
51- 70 km	21	20
víc jak 70 km	5	4

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 6: Vzdálenost místa bydliště respondentů od farmy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Sedmá otázka se zaměřila na to, zda se respondenti účastní všech akcí pořádaných rodinnou farmou. Zde dokonce nadpoloviční většina respondentů odpověděla, že ano, viz tabulka č. 8. Dá se usuzovat, že akce rodinných farem jsou návštěvníky oblíbené.

Tabulka č. 8: Vyhodnocení otázky č. 7

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
ne	48	47
ano	55	53

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Osmá otázka zjišťovala preference respondentů při nákupu farmářských výrobků. V tomto případě 42 respondentů uvedlo, že výrobky stejného typu nakupují i u jiných farmářů. Zbylí respondenti preferují výrobky svého oblíbeného farmáře, viz tabulka č. 9.

Tabulka č. 9: Vyhodnocení otázky č. 8

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
ne	61	59
ano	42	41

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

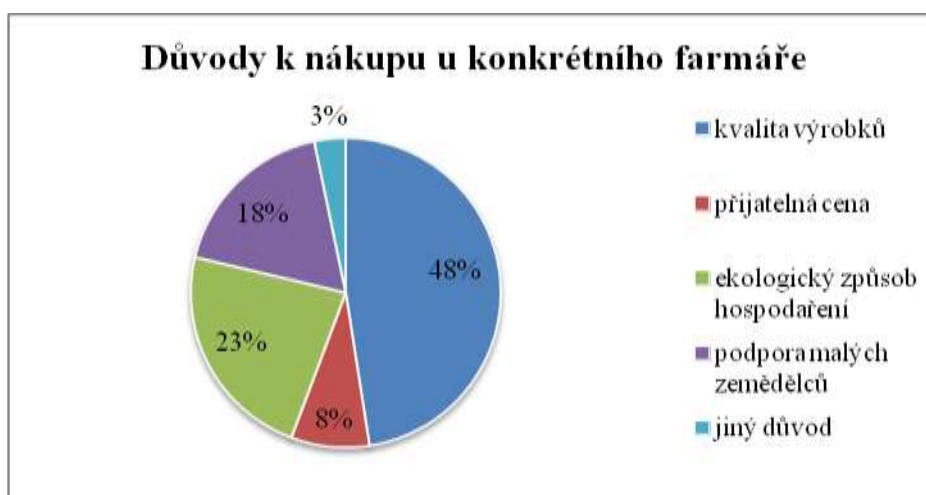
Respondenti, kteří uvedli, že preferují nákupy pouze u jednoho farmáře, se přirozeně shodují, že důvodem nákupu je především kvalita výrobků, následuje ekologický způsob výroby a snaha o podporu malých zemědělců. Méně důležitým faktorem je cena. Jako „jiný důvod“ respondenti uvedli odpovědi „je to in“ a „sympatický farmář“. Z odpovědí je patrné, že respondenti se kvůli nákupu vrací k oblíbenému producentovi. Četnosti jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 10, grafické znázornění pak v grafu č. 7.

Tabulka č. 10 - Vyhodnocení otázky č. 8, kdy respondenti volili více možností

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
kvalita výrobků	29	48
přijatelná cena	5	8
ekologický způsob hospodaření	14	23
podpora malých zemědělců	11	18
jiný důvod	2	3

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 7: Důvody k nákupu u konkrétního farmáře

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

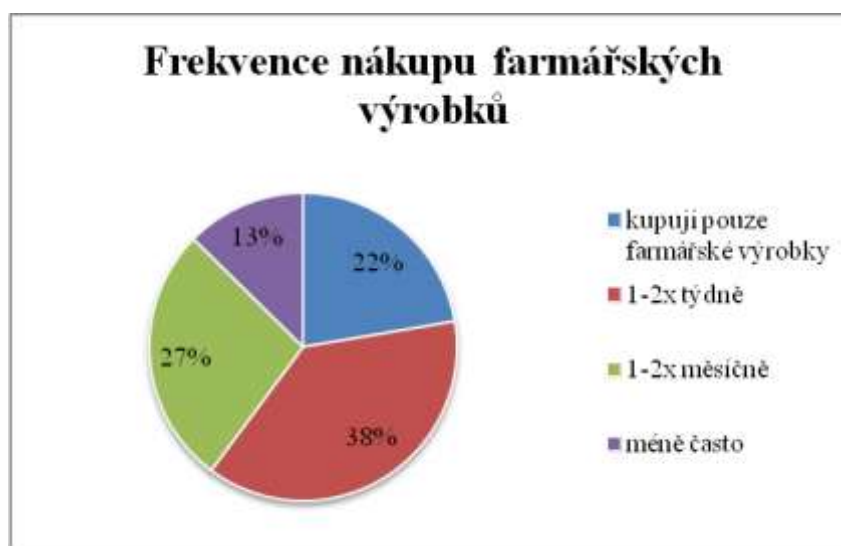
Následovala otázka, která řešila četnost nákupu farmářských výrobků. Zde většina respondentů uvedla, že farmářské výrobky nakupuje 1 – 2 x týdně, případně 1 – 2 x do měsíce. Nejméně respondentů tyto výrobky nakupuje méně často než 2 x do měsíce. Zde se potvrzuje současný trend, kdy lidé upřednostňují farmářské výrobky. Shrnutí je uvedeno v tabulce č. 11, grafické znázornění pak v grafu č. 8.

Tabulka č. 11: Vyhodnocení otázky č. 9

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
kupuji pouze farmářské výrobky	23	22
1 – 2 x týdně	39	38
1 – 2 x měsíčně	28	27
méně často	13	13

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 8: Frekvence nákupu farmářských výrobků

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

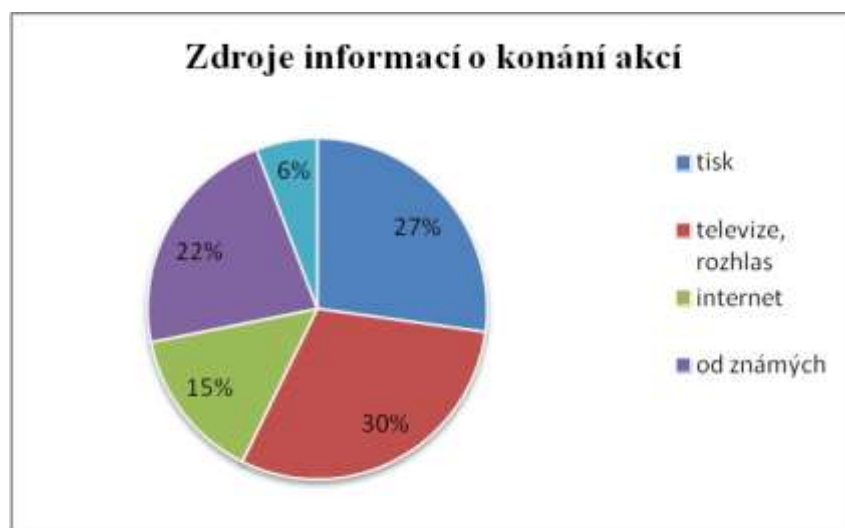
Desátá otázka se dotazovala, odkud se respondenti o akci rodinné farmy dozvěděli. Převážná většina uvedla jako zdroj informací média - typu televize, rozhlas a tisk, následované možností, že se o akci dozvěděli od známých. Možnost „jinde“ si zvolilo pouze 6 respondentů, svoji volbu zdůvodnili odpověďmi jako „informační centrum“ – 4 respondenti; „v kadeřnictví“ – 1 respondent a „na srazu seniorů“ – 1 respondent. Četnosti odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 12, grafické znázornění pak v grafu č. 9.

Tabulka č. 12: Vyhodnocení otázky č. 10

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
tisk	28	27
televize, rozhlas	31	30
internet	15	15
od známých	23	22
jinde	6	6

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 9: Zdroje informací o konání akcí

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Jedenáctá otázka řešila, zda mají respondenti zájem poznat, jak to běžně chodí na jejich oblíbené farmě, případně zda by se na pár hodin chtěli zapojit do práce na farmě. Většina respondentů, tj. 58 %, se vyjádřila kladně. Zbylí respondenti zájem neměli, viz tabulka č. 13.

Tabulka č. 13: Vyhodnocení otázky č. 11

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
ne	43	42
ano	60	58

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

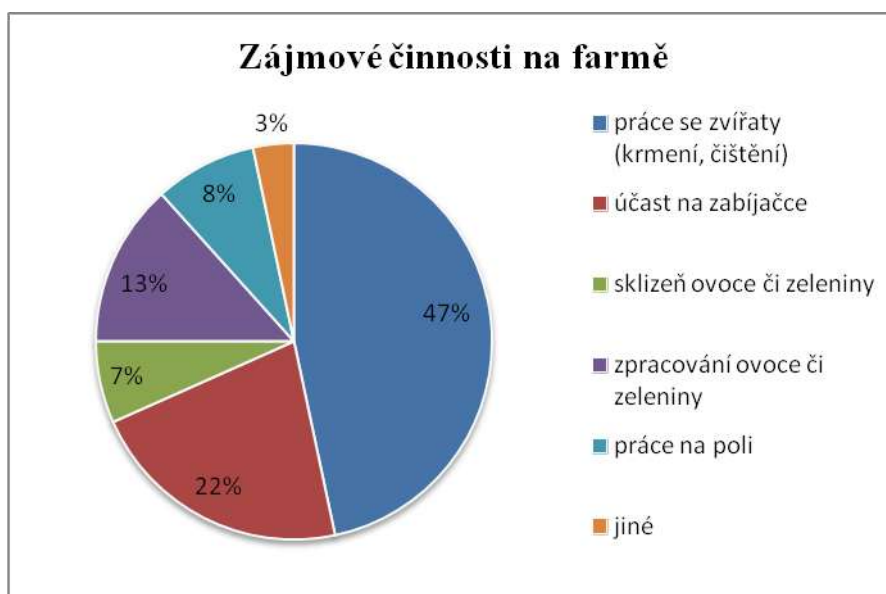
V případě, že respondenti projevili zájem o zapojení se do chodu na farmě, byli v podotázce vyzváni k upřesnění, které aktivity by si chtěli na farmě vyzkoušet. Nejvíce respondentů preferovalo práci se zvířaty a účast na zabíjačce. Nejméně respondentů si vybralo aktivity „jiné“. Respondenti v tomto případě uvedli, že by se chtěli „zapojit do revitalizace rybníku“, které farma plánuje. Četnosti odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 14, grafické znázornění pak v grafu č. 10.

Tabulka č. 14 - Vyhodnocení otázky č. 11, kdy respondenti volili více možností

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
práce se zvířaty (krmení, čištění)	28	47
účast na zabíjačce	13	22
sklizeň ovoce či zeleniny	4	7
zpracování ovoce či zeleniny	8	13
práce na poli	5	8
jiné	2	3

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 10: Zájmové činnosti na farmě

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

V poslední otázce měli respondenti určit, zda je daná rodinná farma přínosem pro region, ve kterém se nachází. Téměř čtvrtina respondentů souhlasila, že farma má na region pozitivní vliv. Poměr odpovědí je uveden v tabulce č. 15.

Tabulka č. 15: Vyhodnocení otázky č. 12

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
ne	22	21
ano	81	79

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Respondenti, kteří souhlasili, že rodinná farma má pro region přínos, byli vyzváni k doplnění, v čem přesně její přínos spatřují. Nejvíce respondentů uvedlo propagaci a rozvoj regionu. Nejméně respondentů označilo odpověď „jiné“, konkrétně uváděli odpovědi jako „sezónní zaměstnavatel“ – 2 respondenti; „potravinová soběstačnost oblasti“ – 1 respondent; „tradice“ – 1 respondent a „dobrý vliv na životní prostředí“ – 2 respondenti.

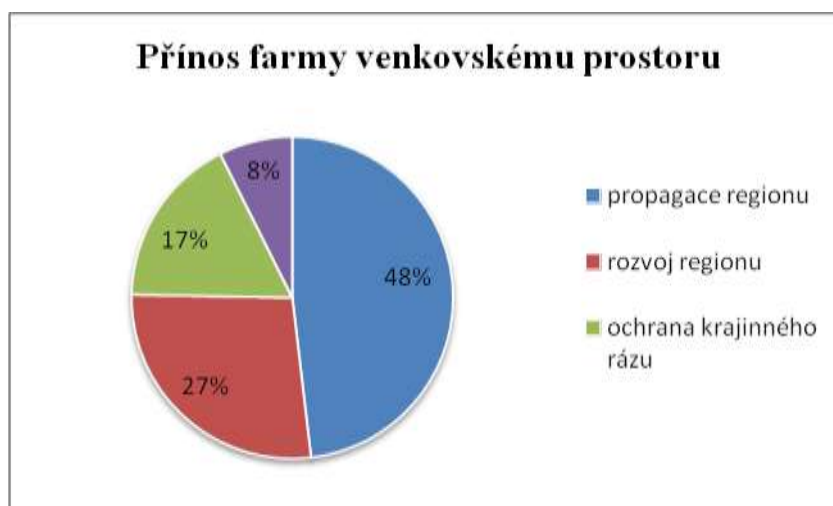
Četnosti jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 16, grafické znázornění představuje graf č. 11.

Tabulka č. 16 - Vyhodnocení otázky č. 12, kdy respondenti volili více možností

Možnosti	Počet respondentů	% zastoupení
propagace regionu	39	48
rozvoj regionu	22	27
ochrana krajinného rázu	14	17
jiné	6	7

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf č. 11: Přínos farmy venkovskému prostoru

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

6. Diskuse

Z polostrukturovaných rozhovorů s farmáři vyšlo najevo, že dotazovaní mají mnoho společného. Všichni farmáři navazují na rodovou tradici hospodaření, kterou přerušila kolektivizace. Rodinné farmy jsou vlastněny farmáři - muži, kteří jsou vzdělaní v zemědělství, často je jejich vzdělání podloženo praxí v zemědělských družstvech. Dalším společným znakem je produkce farmy, která je jediným zdrojem rodinných příjmů. Farmy zaměstnávají převážně rodinné příslušníky, uvádí maximálně jednoho stálého zaměstnance, popř. brigádníky. Uvedené společné atributy současně vykazuje i zpracovaný literární přehled.

Dle Lapky a Gottlieba (2000), kteří zpracovali výzkum zabývající se vztahem mezi rolníkem a krajinou, je rolník (v této práci nazývaný jako farmář) především hospodář, ale takový, který chce, aby po něm na jeho půdu přišli další. Toto rovněž odpovídá zjištěným výsledkům, neboť všichni majitelé farem předpokládají, že farmu jednou převezmou jejich potomci.

Z výsledků rozhovorů je patrné, že všichni majitelé farem mají velmi silný vztah k přírodě. Dotazovaní farmáři vidí přínos svých farem především v udržování krajinného rázu. Považují to za nezbytnou součást svého hospodaření. Zjištění je také ve shodě s výsledky studie Lapky a Gottlieba (2000), jež tvrdí, že většina rolníků si je vědoma významu své práce pro krajinu, kdy ji chápou jako svoje poslání.

Všechny dotazované farmy jsou konkurenceschopné, byť využívají dotace. Pouze jedna farma prozatím dotace odmítá, majitel chce zjistit, zda se bez nich lze v dnešní době ještě obejít. Majitelé rodinných farem potvrzují, že jejich hospodářství má stabilní pozici v regionu, nejen tím, že hospodaří na stejném místě jako jejich předci. Ale také tím, že se snaží o udržování dobrých sousedských vztahů. Převážná většina dotazovaných farmářů se kvůli tomu dokonce aktivně zapojuje do kulturního dění v regionu. Pouze jedna farma zapojení odmítá z důvodu velké časové vytíženosti, což je škoda, protože svým zapojením by minimálně mohla pomoci region zviditelnit.

Polovina dotazovaných farmářů je přesvědčena o zhoršení společenského postavení farmářů v porovnání s minulostí. Zbylí farmáři odporují a uvádí, že něco takového nemohou posoudit, když danou dobu nezažili. Argumentují tím, že v každé době se vyskytují těžkosti.

Vzhledem k názorové ambivalentnosti farmářů by bylo vhodné se tímto tématem v budoucnu podrobněji zabývat a více je rozpracovat. Zajímavé je porovnání se studií Lapky a Gottlieba (2000), kteří poukazují na to, že jejich respondenti v rozhovorech často odkazovali na své předky a snášeli důkazy, co pro vesnici vykonali. Dotazovaní farmáři k veřejným funkcím svých předků vůbec nevyjadřovali, i zde by bylo možné na průzkum navázat a doplnit chybějící informace. Přínosné by mohlo být srovnání, zda a jaké funkce zastávají nynější majitelé farem a jaké funkce zastávali jejich předci.

Dle studie Lapky a Gottlieba (2000) považovali jejich respondenti na hospodaření za nejhorší ekonomické, psychosociální a politické překážky. V tomto směru se shodují i dotazovaní majitelé farem. Uvádí, že negativním aspektem jejich práce je zbytečná byrokracie, které jsou vystaveni. Naopak poukazují na to, že se jejich práce díky moderní technice velmi usnadnila.

Z výše uvedeného je patrné, že rodinné farmy jsou nedílnou součástí venkovského prostoru a to hlavně díky jejich velmi schopným majitelům.

Analýza dotazníkového šetření, která doplňuje získané informace od majitelů farem, přinesla v některých směrech až překvapivé závěry. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že převážná většina respondentů přikládá venkovu ve svém životě určitou důležitost, ať už kvůli blízkým, kteří tu žijí nebo rekreačnímu potenciálu venkovských oblastí. Dotazovaní také uváděli, že mají rádi venkovskou atmosféru nebo že se na venkov vrací z nostalgických důvodů, protože v dětství trávili prázdniny na venkově. To je důležité zjištění, protože obliba venkova nejspíš také souvisí s rostoucí oblibou farmářských akcí.

Dotazníkovým šetřením bylo také zjištěno, že většina respondentů se pravidelně účastní akcí pořádaných rodinnou farmou a současně nakupuje výrobky pouze u konkrétního farmáře. Z odpovědí je patrné, že respondenti se kvůli nákupu vrací k oblíbenému producentovi. Lze tedy usuzovat, že respondenti si akce a výrobky rodinných farem výrazně oblíbili. S tím koresponduje zjištění, že respondenti jsou ochotni kvůli nákupu zdolávat i delší vzdálenosti. Dokonce se objevili respondenti, kteří na akce dojíždí ze vzdálenosti 70 km a více. Z odpovědí respondentů dále vyplývá, že hlavním důvodem k nákupu u farmáře je kvalita výrobků, následuje ekologický způsob výroby a snaha o podporu malých zemědělců. Nečekaným zjištěním bylo, že cena výrobků pro respondenty nehraje až tak

výraznou roli. Zajímavou odpovědí bylo, že nákup u farmáře je moderní nebo že je respondentovi farmář prostě sympatický.

U otázky, která zkoumala, zda mají respondenti zájem poznat, jak to běžně chodí na jejich oblíbené farmě, případně jaké činnosti na farmě by chtěli být přítomni, nejvíce dotázaných uvedlo, že by preferovali práci se zvířaty a účast na zabíjačce. Respondenti také projevíli zájem zapojit se do revitalizace rybníka, které farma plánuje. Tato odpověď byla nečekaná, protože farma na tuto činnost nikde nepoukazuje. Vzhledem k tomu, by bylo vhodné, aby došlo k větší propagaci farmy. Zcela jistě by cílená propagace přispěla i k dalším pozitivním změnám v krajině. Na propagaci by se mohly výraznou měrou podílet také vlastní webové stránky farem, které však ani jedna rodinná farma z této práce neprovozuje.

Na otázku, kde měli respondenti určit, zda je daná rodinná farma přínosem pro region odpověděla téměř čtvrtina respondentů, že farma pozitivní vliv má. Respondenti dále uváděli, že její význam vidí v propagaci a rozvoji regionu. Objevili se názory, že farma je přínosem kvůli sezónnímu zaměstnávání lidí, nebo protože pomáhá zajistit potravinovou soběstačnost oblasti. Respondenti dále uváděli, že přínos farmy vidí i v její tradici či dobrém vlivu na životní prostředí.

Z výsledků dotazníkového šetření můžeme usuzovat, že veřejnost vnímá rodinné farmy jako nedílnou součást venkovského prostoru, zároveň jako producenty kvalitních výrobků a propagátory regionu.

7. Závěr

Cílem práce bylo doplnit poznatky týkající se rodinných farem a zjistit jak se pozice vybraných rodinných farem měnila ve venkovském prostoru v průběhu historického vývoje venkova.

V práci byly vytyčeny čtyři hypotézy, z nichž byly tři potvrzeny:

Hypotéza č. 1: Rodinné farmy mají stabilní pozici ve venkovském prostoru.

Rozborem literárních zdrojů, týkající se dané problematiky, byla hypotéza potvrzena. Dané zjištění podporuje i analýza polostrukturovaných rozhovorů, kdy farmáři připouští dlouhou rodovou tradici v hospodaření (kolem 200 let a více), u níž předpokládají, že by kontinuálně pokračovala až dosud, nebýt násilné kolektivizace v 50. letech 20. století. Stejně tak všichni dotazovaní farmáři shodně prohlašují, že navazují na hospodaření svých předků ve stejné lokalitě, kde je i jejich předky místní znají a v jejich činnosti podporují.

Hypotéza č. 2: Majitelé rodinných farem reflektují zlepšení postavení rodinných farem ve venkovském prostoru v porovnání s minulostí.

Dle zjištěných dat nelze hypotézu potvrdit ani vyvrátit, neboť poměr výsledných odpovědí z polostrukturovaného rozhovoru tvořil přesně 50%.

Hypotéza č. 3: Rodinné farmy se aktivně zapojují do ochrany přírody a krajiny.

Hypotéza byla potvrzena. Z polostrukturovaných rozhovorů s majiteli farem vyšlo najevo, že všichni dotazovaní farmáři se snaží o udržitelnost krajiny, revitalizaci vodních toků a šetrný přístup k půdě. Jejich cílem je předat farmu svým potomkům v co nejlepším stavu. Z analýzy výsledků dotazníkového šetření současně vyplynulo, že téměř pětina respondentů vidí přínos rodinných farem v ochraně krajinného rázu a šetrnosti k životnímu prostředí.

Hypotéza č. 4: Činnost rodinných farem veřejnost vnímá pozitivně.

Hypotéza byla potvrzena na základě výsledků dotazníkového šetření, které odhalilo, že respondenti se o činnost rodinných farem zajímají, v jejich činnosti vidí přínos pro region a výrobky rodinných farem preferují. Dokonce vyšlo najevo, že nadpoloviční většina respondentů je věrná výrobkům konkrétní rodinné farmy a respondenti kvůli nákupu neváhají urazit i delší vzdálenosti. Analýzou dotazníkového šetření bylo také zjištěno, že většina respondentů by se ráda zapojila do práce na farmě, čímž by se mohlo ještě zvýšit povědomí o činnosti rodinných farem.

Získané údaje doplňují teoretické poznatky o situaci rodinných farem. Práce tak splnila vytyčené cíle.

8. Seznam použité literatury

- Bečvářová, V. 2007. Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA. MZLU. Brno. 94 s. ISBN 978-80-7375-133-3.
- Bečvářová, V. 2001. Zemědělská politika. MZLU. Brno. 116 s. ISBN 80-7157-514-3.
- Beranová, M., Kubačák, A. 2010. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Libri. Praha. 430 s. ISBN 978-80-7277-113-4.
- Binek, J., Toušek, V., Galvasová, I., Věžník, A., Kunc, J., Seidenglanz, D., Halásek, D., Řehák, S. 2007. Venkovský prostor a jeho oživení. Georgetown. Brno. 137 s. ISBN 978-80-86251-22-6.
- Comstock, G., a kol. 1997. Is There a Moral Obligation to Save The Family Farm? Iowa State University Press. Ames. 456 s. ISBN: 978-0813810003.
- Česko. Zákon č. 85 ze dne 19. února 2004, kterým se mění zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství. In: Sběrka zákonů České republiky. 2004. částka 26. s. 1238. Dostupné také z: < http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/chronologicky-prehled/Legislativa-MZe_puvodni-zneni_zakon-2004-85-viceoblasti.html>.
- Česko. Zákon č. 242 ze dne 9. srpna 2000 o ekologickém zemědělství. In: Sběrka zákonů České republiky. 2000. částka 73. s. 3499. Dostupné také z: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-2000-242-viceoblasti.html>.
- Česko. Zákon č. 252 ze dne 13. října 1997 o zemědělství. In: Sběrka zákonů České republiky. 1997. částka 85. s. 4826. Dostupné také z: <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-1997-252-viceoblasti.html>.

- Disman, M. 2009. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Karolinum. Praha. 372 s. ISBN: 978-80-246-0139-7.
- Fajmon, H. a kol. 2013. Současnost a budoucnost českého zemědělství v EU. Informační příručka. CDK & EKR, Praha. 95 s. Dostupné také z: <http://eagri.cz/public/web/file/273457/Soucasnost_a_budoucnost_ceskeho_zemedelstvi_v_EU.pdf>.
- Giddens, A. 2013. Sociologie. Argo. Praha. 1050 s. ISBN 728-80-257-0807-1.
- Hrabalová, A. 2015. Ekologické zemědělství v České republice. Ročenka 2014. Mze ČR. Praha. 72 s. ISBN 978-80-7434-250-9. Dostupné také z: <http://eagri.cz/public/web/file/434549/Roc_enka_EZ_2014_net.pdf>.
- Christen, O. 1996. In.: Svatoš, M. 1998. Integrovaná souvislosti ve využívání přírodních zdrojů. In.: Evropská integrace a využívání PZ. Agrární perspektivy VII. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference. PEF ČZU. Praha. s. 28-34. ISBN: 80-213-0471-5.
- Kárník, Z. 2000. České země v éře První republiky (1918-1938). Libri. Praha. 571 s. ISBN 80-7277-027-6.
- Klufová, R., Faltová – Leitmanová, I., Cudlínová, E., Jílek, M., Rolínek, L. 2011. Typologie venkovských obcí na základě jejich populačního vývoje. In.: Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Globální ekonomická krize – regionální dopady. INPROFORUM. Jihočeská univerzita. České Budějovice. s. 207-216. ISBN 978-80-7394-315-8.
- Kouřilová, J. 2010. Multifunkční ekologické a konvenční zemědělství se zřetelem na podhorské a horské oblasti. Část II. Cerm. Brno. 162s. ISBN: 978-80-7204-683-6.
- Landais, E. 1998. In.: Zahm, F., Viaux P., Vilain L., Girardin P., Mouchet C. 2008. Assessing Farm Sustainability with the IDEA Method – from the Concept of Agriculture Sustainability to Case Studies on Farms. Sustainable Development. 2008 (16). 271–281.

- Lapka, M., Gottlieb, M. 2000. Rolník a krajina: Kapitoly ze života soukromých zemědělců. Sociologické nakladatelství. Praha. 166 s. ISBN: 80-85850-83-4.
- Lehman, H., Clark E. A., Weise S. F. 1993. Clarifying the definition of sustainable agriculture. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*. 6 (2). 127 - 143.
- Lewandowski, I., Hardtlein, M., Kaltschmitt, M. 1999. Sustainable crop production: Definition and methodological approach for assessing and implementing sustainability. *Crop Science*. 39 (1). 184-193.
- Majerová V. 1997. Sociologie venkova a zemědělství. ČZU. Praha. 148 s. ISBN 80-213-0330-1.
- Miškolci, S. 2005. Společenské vnímání mimoprodukčních funkcí zemědělství. In.: Znalostní ekonomika. Agrární perspektivy XIV. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference. PEF ČZU. Praha. s. 212-217. ISBN: 80-213-1372-2.
- OECD. 1994. Creating rural indicators for shaping territorial policy. OECD. Paris. 93 s.
- OECD. 2001. Multifunctionality: Towards an analytical framework. OECD. Paris. 157 s. ISBN 92-64-18625-5. Dostupné také z: <<http://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies/1894469.pdf>>.
- Orla-Bukowska, A., Seręga, Z., Gorlach, K. 1995. Family farming in the contemporary world: East-West comparisons. Uniwersytet Jagielloński. Kraków. 187 s. ISBN 83-233-0933-7.
- Perlín, R., Kučerová, S., Kučera, Z. 2010. Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*. 115 (2). 161-187.
- Petrussek, M. 1996. Velký sociologický slovník. Karolinum. Praha. 1629 s. ISBN 80-7184-310-5.
- Pretty, J. 1998. *The Living Land*, Earthscan. London. 336 s. ISBN: 978-1-85383-517-9.

- Slepíčka, A. 1981. Venkov a/nebo město: lidé, sídla, krajina. Nakladatelství Svoboda. Praha. 369 s.
- Šarapatka, B., Urban, J., a kol. 2006. Ekologické zemědělství v praxi. PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců. Šumperk. 502 s. ISBN: 978-80-903583-0-0.
- Wiederman, G. 1991. Rodinné farmy s chovem skotu v západních zemích: studie VTR. Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Praha. 96 s.
- Zahm F., Viaux P., Vilain L., Girardin P., Mouchet C. 2008. Assessing Farm Sustainability with the IDEA Method – from the Concept of Agriculture Sustainability to Case Studies on Farms. Sustainable Development. 2008 (16). 271–281. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/publication/227650778_Assessing_farm_sustainability_with_the_IDEA_method_-_From_the_concept_of_agriculture_sustainability_to_case_studies_on_farms.

9. Seznam internetových zdrojů

- Agriculture and rural development. Family Farming. [online]. 2015. [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/agriculture/family-farming/index_en.htm>.
- Alterová, L. Naše farmy patří k největším v unii. [online]. Zemědělec. 2009. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <<http://zemedelec.cz/nase-farmy-patri-k-nejvetsim-v-unii/>>.
- Asociace soukromého zemědělství. [online]. 2015. [cit. 2015-11-02]. Dostupné z: <<http://www.asz.cz>>.
- Čapounová, K. Jsou rodinná hospodářství v Čechách zázrakem? [online]. Zemědělec. 2014. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.bio-mesicnik.cz/clanky/bio1403_capounova.pdf>.
- ČSÚ. České zemědělství v mezinárodním kontextu. [online]. 2009. [cit. 2015-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536174/213108_s.doc/1aec7f2f-b7a8-4aaf-b37f-7dfa304fd0b0?version=1.0.>.
- Eurostat. Agricultural Statistics: Data 1995–2004. [online]. 2006. [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3930297/5958082/KS-ED-06-001-EN.PDF/63690be0-0f07-4f88-94a0-6c3a51af0c31>>.
- FAO. Family Farmers: Feeding the world, caring for the earth. [online]. 2014. [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: <<http://www.fao.org/resources/infographics/infographics-details/en/c/230925/>>.
- Ministerstvo zemědělství ČR. Program rozvoje venkova ČR na období 2014-2020. [online]. 2014. [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <<http://www.szif.cz/cs/prv2014>>.
- Perlín, R. Venkov, typologie venkovského prostoru. [online]. 1998. [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/odbor/reforma/perlin.pdf>>.
- SZIF. Program rozvoje venkova 2014-2020. [online]. 2015. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <<https://www.szif.cz/cs/prv2014>>.

- Vaněk, D. Evropský model zemědělství a jeho aplikace v podmínkách českého agrárního venkova. Podklady pro vzdělávací seminář. [online]. 2008. [cit. 2016-01-05]. Dostupné z: <http://www.vuchs.cz/akce/2008-09_10-Evropsky-Model-Zemedelstvi/prezentace/VANEK-Historie-SZP-EU-EMZ.pdf>.
- Vošta, M. Udržitelný rozvoj venkovského prostoru České republiky v kontextu nástrojů Evropské unie. [online]. 2010. [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <<https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=315.pdf>>.

10. Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek č. 1: Podíl rodinných farem na obhospodařování zemědělské půdy

Tabulka č. 1: Vyhodnocení otázky č. 1

Tabulka č. 2: Vyhodnocení otázky č. 2

Tabulka č. 3: Vyhodnocení otázky č. 3

Tabulka č. 4: Vyhodnocení otázky č. 4

Tabulka č. 5: Vyhodnocení otázky č. 5

Tabulka č. 6 - Vyhodnocení otázky č. 5, kdy respondenti volili více možností

Tabulka č. 7: Vyhodnocení otázky č. 6

Tabulka č. 8: Vyhodnocení otázky č. 7

Tabulka č. 9: Vyhodnocení otázky č. 8

Tabulka č. 10 - Vyhodnocení otázky č. 8, kdy respondenti volili více možností

Tabulka č. 11: Vyhodnocení otázky č. 9

Tabulka č. 12: Vyhodnocení otázky č. 10

Tabulka č. 13: Vyhodnocení otázky č. 11

Tabulka č. 14 - Vyhodnocení otázky č. 11, kdy respondenti volili více možností

Tabulka č. 15: Vyhodnocení otázky č. 12

Tabulka č. 16 - Vyhodnocení otázky č. 12, kdy respondenti volili více možností

Graf č. 1: Srovnání podílu regionů v ČR a EU podle klasifikace OECD vzhledem k celkové rozloze v roce 2003.

Graf č. 2: Věkové kategorie respondentů

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Graf č. 4: Velikost místa bydliště respondentů

Graf č. 5: Vztah respondentů k venkovu

Graf č. 6: Vzdálenost místa bydliště respondentů od farmy

Graf č. 7: Důvody k nákupu u konkrétního farmáře

Graf č. 8: Frekvence nákupu farmářských výrobků

Graf č. 9: Zdroje informací o konání akcí

Graf č. 10: Zájmové činnosti na farmě

Graf č. 11: Přínos farmy venkovskému prostoru

11. Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky k rozhovoru s majiteli farem

Příloha č. 2: Dotazník pro návštěvníky farmářských akcí

Přílohy

Příloha č. 1: Otázky k rozhovoru s majiteli farem

1. Název Vaší firmy, rok založení, velikost a hlavní činnost.
2. Jak dlouho hospodaří vaše rodina?
3. Jak dlouho soukromě hospodaříte vy?
4. Co vás k hospodaření přivedlo? Jaké je vaše původní povolání?
5. Patříte mezi farmáře, kteří soukromě hospodaří po celou dobu kolektivizace, tj. od 50. let až do dneška?
6. Odkud pocházíte? – hospodaří vaše rodina stále na stejném místě?
7. Kdo z vaší rodiny na farmě pracuje? (Popř. Jaký má úvazek?)
8. Plánují vaše děti pokračovat v hospodaření?
9. Zaměstnáváte někoho, kdo není členem rodiny?
10. Je vaše farma konkurenceschopná?
11. Využíváte nějakou formu dotací?
12. S jakými problémy se potýkáte?
13. Plánujete rozšíření produkce? Na co byste se chtěli specializovat v budoucnu?
14. Zapojuje se Vaše farma do kulturních akcí v okolí? Jak?
15. Jaký přínos má, má podle Vašeho názoru, farma pro své okolí (lokalitu)?
16. Jak byste zhodnotil farmaření dříve a nyní?
17. Myslíte, že dřív měli farmáři lepší postavení ve společnosti?
18. Jak vycházíte se sousedy?
19. Máte nějaké podněty či připomínky k otázkám?

Příloha č. 2: Dotazník pro návštěvníky farmářských akcí

Dobrý den,

jsem studentkou České zemědělské univerzity v Praze a ve své diplomové práci se zabývám pozicí rodinných farem ve venkovském prostoru. Pro moji práci zjišťuji, jak jsou rodinné farmy vnímány návštěvníky akcí, které pořádají nebo se jich aktivně účastní. Tímto Vás chci požádat o vyplnění následujícího krátkého dotazníku.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Petra Fellnerová

DOTAZNÍK

1. Jste?

- a) muž
- b) žena

2. Do jaké věkové kategorie patříte?

- a) do 30 let
- b) 31 - 45 let
- c) 46 - 55 let
- d) 56 let a více

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen, střední bez maturity
- c) střední s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

4. Kolik obyvatel má obec, ve které žijete?

- a) do 2 000 obyvatel
- b) do 10 000 obyvatel
- c) do 50 000 obyvatel
- d) více než 100 000 obyvatel

5. Hraje ve Vašem životě venkov významnou roli?

- a) ne
- b) ano

Pokud jste odpověděl(a) „ano“, zvolte prosím z následujících možností:

- a) na venkově bydlím
- b) na venkově trávím volný čas (zahrada, chalupa)
- c) na venkově mám rodinu, příbuzné, kamarády
- d) provozuji turistiku
- e) jiný důvod: _____

6. Kolik km dojíždíte na akce, pořádané konkrétní rodinnou farmou?

- a) do 20 km
- b) 21 - 50 km
- c) 51- 70 km
- d) víc jak 70 km

7. Účastníte se pravidelně všech akcí pořádaných rodinnou farmou?

- a) ne
- b) ano

8. Nakupujete farmářské výrobky stejného typu i u jiných farmářů?

- a) ne
- b) ano

Pokud jste odpověděl(a) „ne“, odpovězte prosím, proč preferujete výrobky daného farmáře?

- a) kvalita výrobků
- b) přijatelná cena
- c) ekologický způsob hospodaření
- d) podpora malých zemědělců
- e) jiné: _____

9. Jak často nakupujete farmářské výrobky?

- a) kupuji pouze farmářské výrobky
- b) 1 - 2x týdně
- c) 1 - 2x měsíčně
- d) méně často

10. Odkud jste se o prodejní akci rodinné farmy dozvěděl(a) ?

- a) tisk
- b) televize, rozhlas
- c) internet
- d) od známých
- e) jinde: _____

11. Měl(a) byste zájem poznat, jak to běžně chodí na „vaší oblíbené farmě“? Případně se na pár hodin zapojit do práce na farmě?

- a) ne
- b) ano

Pokud jste odpověděl (a) „ano“, vyberte prosím činnosti, o kterou byste měl(a) zájem:

- a) práce se zvířaty (krmení, čištění)
- b) účast na zabíjačce
- c) sklizeň ovoce či zeleniny
- d) zpracování ovoce či zeleniny
- e) práce na poli
- f) jiné: _____

12. Myslíte, že daná rodinná farma je přínosem pro region, ve kterém se nachází?

- a) ne
- b) ano

Pokud jste odpověděl(a) „ano“, odpovězte prosím, v čem konkrétně vidíte její přínos?

- a) propagace regionu
- b) rozvoj regionu
- c) ochrana krajinného rázu
- d) jiné: _____